

תנופת מנחת סוטה

נתבאר, שמנחת סוטה טעונה תנופה בכחן ובעלים, ובעלים של מנחה זו הם האשה, ולפיכך נותנים את המנחה על ידי האשה², וכהן מניח ידו מתחתיה, ומניפים.

ובירושלמי הקשו, ואין הדבר כיעור? ותיצרו, מניח מפה. וחזרו והקשו, ואינו חוצץ? ותיצרו, (א) מביא כהן זקן. (ב) ואפילו תימא כהן ילד, שאין יצר הרע מצויה לשעה.

הקרבת המנחה

לאחר הנפת המנחה, הכהן מגישה³ לקרן דרומית מערבית של מזבח, וקומץ ממנה קומץ, ומקטיר את הקומץ על גבי המזבח, ושיירי המנחה נאכלים לכהנים⁴.

שבכל הדברים הללו מנחת סוטה דינה כשאר מנחות, וכל הדינים הללו כבר נתבארו בתחילת פרק שני.

[במדבר ה' כ"ג-כ"ז] (כג) וְכֵתֹב אֶת הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה הַכֹּהֵן בְּסֵפֶר וּמָחָה אֶל מֵי הַמָּרִים. וְהִשְׁקָה אֶת הָאִשָּׁה אֶת מֵי הַמָּרִים הַמְאֻבָּרִים וְיָבֹאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמְאֻבָּרִים לְמָרִים. וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקִּנְיָן וְהִנִּיף אֶת הַמִּנְחָה לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ. וְקִמֹּץ הַכֹּהֵן מִן הַמִּנְחָה אֶת אֲזִכְרֹתָהּ וְהִקְטִיר הַמִּזְבֵּחַהּ [ואחר יִשְׁקָה] אֶת הָאִשָּׁה אֶת הַמַּיִם. [וְהִשְׁקָה] אֶת הַמַּיִם וְהִיָּתָה אִם נִטְמָא וְתִמְלַע מַעַל בְּאִשָּׁה וְיָבֹאוּ בָּהּ הַמַּיִם הַמְאֻבָּרִים לְמָרִים וְצִבְתָּהּ בְּטָהָה וְנִפְלָה יָרָה וְהִיָּתָה הָאִשָּׁה לְאֵלֶּה בְּקָרֵב עֲמָה.

השקאת הסוטה והקרבת מנחתה איזה מהם קודם

כבר נתבאר, שהסוטה נבדקת על ידי שמשקים אותה את המים המרים, וכמו כן כבר נתבאר שהסוטה מביאה מנחת קנאות, ומקריבים אותה עליה, אך עדיין לא נתבאר, איזה מהם קודם, השקאתה או הקרבת מנחתה, ונחלקו בזה חכמים ורבי מאיר ורבי עקיבא.

וקודם שתבאר מחלוקתם, יש להקדים, שסדר פסוקי הפרשה כך הוא. (א) כתיבת המגילה ומחיקתה, [וְכֵתֹב ... וּמָחָה]. (ב) ציווי ראשון של השקאה [וְהִשְׁקָה ...]. (ג) הקרבת המנחה [וְהִנִּיף ... וְהִקְרִיב ... וְקִמֹּץ ... וְהִקְטִיר]. (ד) ציווי שני של השקאה [וְאַחֲרָיִךְ יִשְׁקָה]. (ה) ציווי אחרון של השקאה [וְהִשְׁקָה].

לדעת תנא קמא במשנתנו, מאחר שנאמרו שלושה ציוויים על ההשקאה, על כרחך הכתוב הראשון נכתב לגופו, ללמד עיקר דין השקאה, ושני הכתובים האחרים נכתבו לדרשה, ללמוד מהם דינים נוספים, וכיון שהראשון הוא המלמד על עיקר דין השקאה, מאחר שנכתב קודם הקטרת המנחה, למדנו,

² בירושלמי, תני רבי חיאי, סוטה גידמת, שני כהנים מניפין על ידיה. אבל בגמרא דידן אמרינן בסוף פרק ארוסה, גדימת לא היתה שותה. ויש לומר דפליגי אי בעינן קרא כדכתיב. [תוס'].
³ בירושלמי יליף הא דאמר בפרק כל המנחות "והבאת", לרבות מנחת העומר להגשה, "והקריבה", לרבות מנחת סוטה להגשה, וכתיב בתריה והרים, והיכן הוא תנופה, כבר קדמה, ומהתם יליף נמי דשיריה נאכלין, דכתיב בתריה "והנותרת מן המנחה לאחרון וגו'". [תוס'].
⁴ שכל המנחות הנקמעות, שיריהן נאכלין, דכתיב "תורת" בסתם מנחה "וואת תורת המנחה כו' עד והנותרת ממנה וגו'". [רש"י].

מסכת סוטה

פרק שלישי היה נוטל

דף י"ט

קידוש מנחת סוטה בכלי שרת

כבר נתבאר בתחילת הפרק הקודם [בדף י"ד], שהבעל היה מביא את מנחת הסוטה לעזרה בתוך כפיפה מצרית, ונותנה על ידה כדי לייגעה.

וכאן בפרק זה מתבאר המשך המעשה, שהבעל היה נוטל את המנחה מתוך הכפיפה המצרית, ונותנה לתוך כלי שרת, כדי לקדשה.

כן פירש רש"י, שהבעל היה מקדש את המנחה בכלי שרת, כפי שנתבאר בפרק שני, שאין מצוות כהונה במנחות אלא מקמיצה ואילך, ובכלל זה גם הגשה שקודם הקמיצה שהיא כתחילת קמיצה, שאין זר קרב למזבח, אבל קידוש המנחה בכלי שרת, ויציקת שמן למנחה, ובבילת השמן במנחה, כשרים בזה.

והתוס' הביאו את דברי הירושלמי, שם מבואר, שהכהן נוטל את המנחה מכלי חול, ונותנה בכלי שרת לקדשה. וביארו התוס', שאף שקידוש המנחה כשר בזה, מאחר שמצוה שיהא הכהן נוטל מידה את המנחה, ככתוב, "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקִּנְיָן" (במדבר ה' כ"ה), לפיכך, מאחר שהוא נוטלה, היה גם הוא נותנה בכלי שרת לקדשה.

תנופת מנחת סוטה וחזה של שלמים

בענין מנחת הסוטה נאמר, "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה אֶת מִנְחַת הַקִּנְיָן וְהִנִּיף אֶת הַמִּנְחָה לִפְנֵי ה' וְהִקְרִיב אֹתָהּ אֶל הַמִּזְבֵּחַ" (במדבר ה' כ"ה), ומכאן שהכהן מניף את מנחתה.

ובענין חזה וחלב של שלמים נאמר, "דָּבַר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר הַמִּקְרִיב אֶת זֶבַח שְׁלָמֵי ה' יָבִיא אֶת קָרְבָּנוֹ לֵה' מִזְבֵּחַ שְׁלָמֵי. וְיָדְיוֹ תְּבִיאֶינָה אֶת אֲשֵׁי ה' אֶת הַחֶלֶב עַל הַחֹזֶה יְבִיאֵנּוּ אֶת הַחֹזֶה לְהִנִּיף אֹתוֹ תְּנוּפָה לִפְנֵי ה' וְיִקְרָא זֶה כִּי־לֵה', ומכאן שהבעלים מניפים את החזה והחלבים.

ובשני כתובים אלו נאמר לשון "יד", במנחת סוטה נאמר, "וְלָקַח הַכֹּהֵן מִיַּד הָאִשָּׁה", ובשלמים נאמר "וְיָדְיוֹ תְּבִיאֶינָה", ולפיכך למדים הם זה מזה בגזרה שווה, לומר לך, כאן וכאן התנופה גם בכהן וגם בבעלים.

ומכאן, שכהן מניח ידו תחת ידי הבעלים, ומניפים יחד.

דברים אלו אמר רבי יאשיה בן דורו של רבי אלעזר בן פדת^א, כשאמר לו רבי אלעזר, לא תיתב אכרעך [=עמוד על עמודך ולא תשב] עד שתבאר לי הדבר.

^א והיה רבי יאשיה זה אמורא, ועוד היה רבי יאשיה שהיה תנא, בר פלוגתא דרבי יונתן בכוליה גמרא, והיינו דקאמר לרבי יאשיה דדריה, דלא תימא לרבי יאשיה הזקן, דלאו אורח ארעא למימרא ליה הכי, שגדול וזקן ממנו היה. [רש"י].

סדר כל המעשים

נתבאר שהשבועה קודמת לכתיבת המגילה ומחיקת המגילה סמוכה להשקאתה. ונמצא שכך סדר כל המעשים.

לדעת חכמים, האומרים, שתחילה משקה ואחר כך מקריב את מנחתה, כך הוא הסדר (א) **משביע**. (ב) **כותב**. (ג) **מוחק**. (ד) **משקה**. (ה) **מקריב** את המנחה.

ולדעת רבי עקיבא ורבי שמעון, האומרים, שמקריב את מנחתה ואחר כך משקה, כך הוא הסדר (א) **משביע**. (ב) **כותב**. (ג) **מקריב** את המנחה. (ד) **מוחק**. (ה) **משקה**.

נמחקה המגילה ואמרה איני שותה

במשנה בדף כ' מבואר, שאם אחר מחיקת המגילה אמרה הנבדקת שאינה רוצה לשתות את המים המרים, משקים אותה על כרחא², ונחלקו חכמים בדבר זה.

לדעת רבי עקיבא בברייתא הראשונה, אם אחר שנמחקה המגילה, אמרה האשה איני שותה את המים, [ולא הודית לומר טמאה אני], **מערעים אותה**, כלומר פותחים את פיה נגד רצונה, ומשקים אותה על כרחא, לא רק כשנמחקה המגילה אחר ההקטרה כראוי [כפי דעתו, שההשקאה היא אחר ההקטרה], אלא אף אם הקדימו ומחקו את המגילה קודם ההקטרה, שלא כראוי, מאחר שבכל אופן המחיקה כשרה, משקים אותה על כרחא. שכן לדעתו ענין זה למד משקים אותה על כרחא למד מהכתוב "וְהִשְׁקָהּ" הראשון, האמור קודם ההקטרה סמוך למחיקה, ונכתב שם ללמד, שהמחיקה היא הגורמת לה שתשתה על כרחא, ואפילו היתה המחיקה קודם הקטרה. [ומכל מקום לדעתו לא תשתה מיד, אלא אחר ההקטרה].

ולדעת רבי שמעון ורבי עקיבא בברייתא האחרונה, אם נמחקה המגילה קודם הקטרה, שלא כדינה, ואמרה האשה איני שותה, אין משקים אותה על כרחא, ורק כשנמחקה המגילה אחר הקטרה, כדינה, ואמרה האשה איני שותה, משקים אותה על כרחא, שכן לדעתם ענין זה למד מהכתוב "וְהִשְׁקָהּ" האחרון, האמור אחר ההקטרה³, ואם כן אין ללמוד ממנו משקים את האשה על כרחא, אלא אם כן נמחקה המגילה כתקנה אחר ההקטרה⁴.

ולדעת חכמים, לעולם ההשקאה היא קודם ההקטרה, ואם כן אף שמסכימים הם עם רבי שמעון, שדין זה שאחר מחיקת המגילה משקים אותה על כרחא למד מהכתוב "וְהִשְׁקָהּ" האחרון, על כרחא הוא מלמד משקים אותה על

שתחילה משקה את המים, ואחר כך מקריב את מנחתה, שאין הכתוב פותח בדין דיעבד, לומר שבדיעבד כשר כן, אלא ללמד היאך לעשות לכתחילה. [ובהמשך יתבאר בעזה"י, מה דרשו חכמים משני הכתובים האחרים בענין השקאתה]. ותוסי' כתבו, שלדעת זו, הכתוב "וְאַחַר יִשְׁקָהּ" מלמד, שבדיעבד, אם תחילה הקריב המנחה ואחר כך השקה, גם כן כשר⁵.

ולדעת רבי שמעון, הכתוב השני הכתוב בענין ההשקאה, "וְאַחַר יִשְׁקָהּ", הוא המלמד מתי תהא ההשקאה, שהרי בו פירשה התורה מתי תהא שאמרה "וְאַחַר", כלומר אחרי הדברים הכתובים לעיל, ומכאן, שתחילה היה עושה את כל האמור לפניו, (א) קבלת השבועה, (ב) כתיבת המגילה, ומחיקתה במים עד שלא יהא רישומה ניכר, (ג) והקטרת המנחה, ורק אחר ההקטרה, היה משקה את המים. אמנם מאחר שכבר קודם ההקטרה נאמר "וְהִשְׁקָהּ", למדנו, שבדיעבד, אם השקה תחילה ואחר כך הקריב את מנחתה, גם כן כשר. [ובהמשך יתבאר בעזה"י, מה למד רבי שמעון מהכתוב "והשקה" האחרון].

ולדעת רבי עקיבא⁶, הכתוב "וְהִשְׁקָהּ" האחרון הוא הנכתב לגופו ללמד, עיקר דין השקאה, ומאחר שנכתב אחר הקטרת המנחה, למדנו, שתחילה מקריב את המנחה, ולאחר מכן משקה אותה. ולדעתו סדר זה מעכב ואם השקה קודם הקטרת המנחה, פסול, כי אין לנו כתוב המכשיר בדיעבד אם תחילה השקה ואחר כך הקריב מנחתה. [ובהמשך יתבאר בעזה"י מה לומד רבי עקיבא משני הכתובים האחרים בענין השקאתה].

השבועה קודמת לכתיבה

אמר רבא, מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה, לא עשה ולא כלום, שתחילה נאמר, "וְהִשְׁבַּעַתָּהּ הַלֵּהן אֶת הָאִשָּׁה בְּשִׁבְעַת הָאָלֶה" (במדבר ה' כ"א), ורק אחרי כן נאמר "וְנָתַתְּ אֶת הָאֵלֶּת הָאֵלֶּה" (במדבר ה' כ"א).

המחיקה סמוכה להשקאה

מאחר שכותבים במגילה את השם, "יִתְּנָה ה' אוֹתָךְ לְאֵלֶּה וְלִשְׁבַּעַת בְּתוֹךְ עַמּוֹךְ בְּתֵת ה' אֶת יָרְכֶךָ וְנָתַתְּ וְאֶת בְּטִנְךָ צָרָה" (במדבר ה' כ"א), לכתחילה יש לנו לאחר את מחיקה המגילה ככל האפשר, ולעשותה סמוך להשקאה, שמא תודה האשה, ונמצא שנמחקה המגילה לחינם. אמנם בדיעבד, אם הקדים את המחיקה, לעשותה מיד אחר הכתיבה, גם כן כשר.

² ירושלמי ... נמחקה המגילה ואמרה איני שותה, מערערין אותה, למה? שגרמה לשם שימחק. כמה ימחק? תני רבי חנין, בית שמאי אומרים אות אחת, ובית הלל אומרים שתי אותיות. אמר רבי אילעאי, טעמא דבית הלל, כדי לכתוב י"ה. [תוס' בדף כ'].

³ והיינו דאיכא בין רבי עקיבא [קמא] לרבי שמעון [ורבי עקיבא בתרא], דרבי עקיבא [קמא] לית ליה אם השקה ואחר כך הקריב מנחתה כשרה, הילכך והשקה קמא דריש לבעל כרחא, ואף על גב דשלא כדון אימחק קודם הקטרה, ואחר יסקה לרישומה ניכר, והשקה בתרא לגופיה, לומר שמקריב מנחתה ואחר כך משקה. [רש"י]. ובירושלמי מבואר, שלדעת רבי שמעון, האומר, שהקטרת המנחה קודם השקאת הסוטה, מיד משקרבה המנחה, אם אמרה איני שותה, אף על פי שעוד לא נמחקה המגילה, משקים אותה על כרחא.

⁴ ירושלמי, ולית ליה לרבי עקיבא מערערין, אית ליה בשהתחילה לשתות, וצריך לפרש, דאם נמחקה מגילה קודם שקרב הקומץ, דשלא כדון עבוד כהנים, כיון שהתחילה לשתות, מערערין אותה. [תוס'].

⁵ והכי אמרינן בירושלמי, דלרבנן הקריב מנחתה ואחר כך השקה כשירה. והתם דריש אליבייהו דרבנן, "וואחר יסקה" למערערין. וה"ג התם, "ואחר יסקה", על כרחא, שלא בטובתה, מודה רבי שמעון לחכמים, שאם השקה ואחר כך הקריב מנחתה, שהיא כשירה, ומודים חכמים לרבי שמעון שאם הקריב את מנחתה ואחר כך השקה שהיא כשירה, מה ביניהון, מצוה, רבנן אמרי מנחת קנאות היא, שהיא בודקתה, ורבי שמעון אומר, המים הן בודקין אותה, מאי טעמא דרבנן, מנחת זכרון מזכרת עון, מאי טעמא דרבי שמעון, ובאו בה. [תוס'].

⁶ כפי פירוש רש"י. אולם לפי פירוש ר"ח לדעת הברייתא הראשונה דעת רבי עקיבא כדעת חכמים. [עיי' תוס'].

כרחה כשנמחקה המגילה קודם ההקטרה, שהרי לא היו מקטירים אלא אחר ההשקאה.

וביאר רבי יהודה היאך היו משקים אותה על כרחה, כלבוס^א של ברזל [=שני שיניים יש לו], **מטילים לתוך פיה** [זקוף], **שאם נמחקה מגילה, ואמרה איני שותה, מערערים אותה ומשקים אותה בעל כרחה**.

מחמת מה אמרה איני שותה

מתוך דברי רבי יהודה משמע, שבאופנים הנ"ל, מאחר שאמרה האשה איני שותה, משקים אותה על כרחה, ואין חילוק מחמת מה אמרה שאינה שותה.

אבל לדעת רבי עקיבא אין הדבר כן, אלא פעמים משקים אותה על כרחה, ופעמים אין משקים אותה על כרחה, כי כשהיא אומרת שאינה שותה, הרי היא כאומרת טמאה אני.

אם מתחילה כשאמרה שתשתה, לא היתה רותתת ודואגת מפחד המים [=מחמת בריותא], **ועכשיו אמרה איני שותה**, בוודאי הסיבה לכך שלא היתה יראה מתחילה, כי סמכה על כך שכשתגיע לשתות, תאמר שאינה שותה, ומאחר שנתברר לנו שמתחילה לא רצתה לשתות, **ודאי טמאה היא**, ואין משקים אותה.

ואם מתחילה, כשאמרה שתשתה, היתה רותתת ודואגת מפחד המים [=מחמת ביעותא], אף שעכשיו אמרה איני שותה, בוודאי מתחילה היתה סבורה לשתות, אלא שהיתה יראה שמא יבדוקה המים אף על פי שהיא טהורה, ומאחר שכן דעתה, אפשר שעכשיו נמנעת לא משום שהיא טמאה, אלא מחמת יראתה מהמים, ולכן **משקים אותה על כרחה**, ויבדוקה המים אם טהורה היא או טמאה.

צריך למחוק המגילה עד שלא יהא רישומה ניכר

הכל מודים שיש למחוק את מגילת סוטה יפה יפה, עד שלא יהא רישומה ניכר, שנאמר **"וְאַחֲרֵי יִשְׁקָה"**².

והנה לפי דעת חכמים, מובן היטב היאך לומדים מכאן שצריך שימחק המגילה עד שלא יהא רישומה ניכר, שהרי לדעתם הוא משקה אותה קודם ההקטרה ולא אחריה ואם כן כשנאמר **"וְאַחֲרֵי יִשְׁקָה"** הכוונה לכך שמשקה אחר המחיקה, ולא נצרך לומר זאת, אלא ללמד, שישקה אחר שתהא המחיקה

^א בפרק ארבע מיתות, פליגי רבי יהודה ורבנן, במצות הנשרפין, דתנן, נותנין סודר קשה לתוך הרכה וכורך על צוארו, זה מושך אילך וזה מושך אילך עד שפותח את פיו וזורק את הפתילה לתוך פיו, רבי יהודה אומר, אם מת בידם לא היו מקיימין בו מצות שריפה, אלא פותח פיו בצבת וכו'. ותימה לר"י, מאי שנא הכא דלרבי יהודה בכלבוס, והתם בצבת. ופירש ר"י, דהכא נמי היו פותחין פיה בצבת, אלא לאחר שפותחין פיה בצבת, היו מטילין לתוכה כלבוס, שלא תוכל לחזור ולקפוץ פיה, ורבנן מודו נמי הכא דאין פותחין פיה על ידי סודרין, דהתם טעם דרבנן משום דשריפה חמורה מחנק, והיו מקרבין מיתתו על ידי חנק, וגמר מיתתו בשריפה, משום "ואהבת לרעך כמוך", אבל הכא אין לקרב מיתתה. [תוס'].

² ונראה, דלאו דוקא נקט דקרא אתי לרישומה ניכר, דכיון דכתיב "ומחה", ממילא שמעינן אי רישומו ניכר דלאו מחוי הוא ... אלא עיקר קרא לאם הקריב מנחתה ואחר כך השקה כשירה, כדריש רבי שמעון והשקה קמא. [תוס'].

היטב, שלא יהא רישומה ניכר.

ומכל מקום, גם לפי דברי רבי עקיבא ורבי שמעון, מהכתוב הזה למדו, שצריך למחוק את המגילה עד שלא יהא רישומה ניכר, שכשאמר הכתוב **"וְאַחֲרֵי יִשְׁקָה"**, הכוונה אחר כל הדברים האמורים לפניו, ובכלל זה אחר המחיקה, ובא הכתוב ללמד, שיהא הדבר אחר מחיקה גמורה, שלא יהא רישומה של מגילה ניכר.

סכום הלימודים מהפסוקים לפי כל הדעות

והשקה קמא	ואחר ישקה	והשקה בתרא
לגופו שתחילה משקה ואחר כך מקטיר המנחה	ללמד שישקה אחר מחיקה גמורה שלא יהא רישומה ניכר ולפירוש התוס' לומר שבדיעבד אם הקטיר המנחה תחילה ואחר כך השקה כשר	אם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה משקים אותה על כרחה
לומר שבדיעבד אם השקה תחילה ואחר כך הקטיר המנחה כשר	לגופו ללמד שתחילה מקטיר המנחה ואחר כך משקה [] וגם ללמד שישקה אחר מחיקה גמורה שלא יהא רישומה ניכר	אם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה משקים אותה על כרחה רק אם נמחקה המגילה אחר הקטרה
אם נמחקה המגילה ואמרה איני שותה משקים אותה על כרחה אף אם נמחקה המגילה קודם הקטרה	ללמד שישקה אחר מחיקה גמורה שלא יהא רישומה ניכר	לגופו ללמד שתחילה מקטיר המנחה ואחר כך משקה

דף כ'

אמרה איני שותה מחמת בריותא וחזרה ואמרה שותה אני

כבר נתבאר בדף ו', שמי שקינא לה בעלה ונסתתרה, ואמרה טמאה אני, מאחר שהודית, אינה שותה, אלא מוציאה בגט מיד.

והנה לעיל נתבאר, שלדעת רבי עקיבא, אם מתחילה אמרה שתשתה, ולא היתה יראה ורותתת [=מחמת בריותא], ולבסוף כשבאו להשקותה, אמרה איני שותה, הרי היא כאומרת טמאה אני.

ונסתפקו מה הדין אם חזרה אחרי כן, ואמרה, אשתה את המים. האם היא נחשבת לגמרי כאומרת טמאה אני, ושוב לא תשתה, או שעתה, מאחר שרוצה לשתות, נתברר שאינה כאומרת טמאה אני, ומה שלא רצתה לשתות, כי היתה יראה.

ונשאר ספק זה בתיקו.

צריך לתת דבר מר לתוך המים

אמר אבוה דשמואל, קודם מחיקת המגילה למים, צריך שיתן דבר מר לתוך

המים.

שנאמר "וַיִּמְחָק אֶל מֵי הַמָּרִים" (במדבר ה' כ"ג), כלומר, ימחה המגילה לתוך מים מרים. ומשמע מזה, שכבר קודם המחיקה הם מים מרים, ואם כן, לא מחמת קללתם הם קרויים כאן מים מרים, שאם כן, לא היה ראוי לקרותם כן אלא אחר המחיקה, שכבר נעשו ראויים לבדוק בהם, ומתוך כך שנקראו מים קודם לכן, למדנו שהם מים מחמת דבר אחר, וזאת משום שיש לתת בהם קודם לכן דבר מר.

עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה

כבר נתבאר, שמי שקינא לה בעלה ונסתרה, ובא לבדוקה על ידי המים, ואחר שנכתבה המגילה, קודם שנמחקה, אמרה "איני שותה", הרי היא כאומרת **טמאה אני, ובעלה מוציאה בגט בלא כתובה**.

ומגילה שנכתבה לשמה, אינה כשרה להשקות בה סוטה אחרת, שנאמר "וְעֵשָׂה לָהּ הַפֶּהֱן", ללמד, שתהא כתיבת המגילה לשמה של הנבדקת, ומגילה שנכתבה לשם זו אינה כשרה לאחרת. **ולפיכך המגילה נגזרת**, כדן כתבי הקודש שאינם ראויים לקרוא בהם, שגוונים אותם כדי שלא יתבזו. מגרסת רש"י לפנינו מבואר, שגוונים את המגילה **בצידי ההיכל**. ובירושלמי שנו ברייתא, בה מבואר שהמגילה נגזרת **תחת צירו של היכל**, שתהא נשחקת שם.

ומנחתה, שכבר נתקדשה בכלי שרת, מאחר שאין בה צורך, הרי היא נפסלת, ולפיכך היא **מתפזרת על הדשן** שהיה בעזרה, ששם שורפים קדשי קדשים שנפסלים.^א

נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני

סוטה שבאו להשקותה את המים המרים, ואחר שנמחקה המגילה לתוך המים, אמרה טמאה אני, מאחר שהודית, ואין כאן ספק, אין משקים אותה את המים, שהרי היא בדוקה ועומדת, ומים המרים לא נתנו אלא לברר הספק, ויוצאת מיד בגט בלא כתובה.

והמים שנמחקה בהם מגילתה, מאחר שאין בהם צורך, הרי הם **נשפכים**.^ב

ומנחתה, שכבר נתקדשה בכלי שרת, מאחר שאין בה צורך, הרי היא נפסלת, ולפיכך היא **מתפזרת על הדשן** שהיה בעזרה, כנ"ל.

-

דין נמחקה המגילה ואמרה איני שותה, כבר נתבאר לעיל בדף י"ט.

מלאכת הסופר מלאכת שמים היא

מתחילה, שהיה רבי מאיר לומד תורה אצל רבו אחד, היה רבי מאיר מטיל

^א שמחיצתן לפניו מן הקלעים, כדאמרינן בשחיטת קדשים, שלשה בית הדשן הם, דהואיל וקדשה בכלי, נשרפת בעזרה. [רש"י].

^ב ירושלמי: לול קטן היה שם, ושם המים נשפכים. תני חזא אין בהן משום קדושה, מהו לגבל בהן את הטיט, מה בכך, המים נשפכים. תני אידך יש בהם משום קדושה. [תוס'].
³ סבר מוחקין לה מן התורה, ולא בעי כתיבה לשמה, ואפרשת סוטה לחודה קא קפיד. [רש"י]. ודין זה, אם נותנים קנקנתום בתוך הדיו, יתבאר בעזרי"ה בהמשך.

קנקנתום לתוך הדיו שכותב בו ספרי תורה, ולא היה רבו אומר לו דבר, למנעו מכך.

וכשבא רבי מאיר אצל רבי אחר, אמר לו רבו אחר, בני מה מלאכתך? והשיב לו רבי מאיר, לבלר [=סופר] אני. אמר לו רבו, בני הוי זהיר, שמלאכתך מלאכת שמים היא, **שמא תחסיר אות אחת, או תתיר אות אחת, ונמצאת מחריב את כל העולם כולו**. [לענין חסרון אות אחת, כגון בכתוב "וַה' אֱלֹקִים אֶמֶת", אם יחסר אות א' במילה "אֶמֶת", ונמצא כותב "וַה' אֱלֹקִים מֵת" ולענין ייתור אות אחת כגון בכתוב "בְּרֵאשִׁית בְּרָא אֱלֹקִים" אם מוסיף אות וי"ו במילה "בְּרָא" ונמצא כותב "בְּרֵאשִׁית בראו אֱלֹקִים"].

השיב לו רבי מאיר, לא זו בלבד שאני בקי בחסירות ויתרות, ולכן אין לחוש שאטעה בכתיבה, לא להוסיף אות אחת, ולא לחסר אות אחת. **אלא גם אין לחוש למחיקה על ידי דבר אחר, כגון שמא ישב זבוב על תג של דל"ת, וימחקנו**, ויראה הדל"ת כמו רי"ש, [ובמקום "ה' אֱלֹקִינוּ ה' אֶחָד", יהיה כתוב "ה' אֱלֹקִינוּ ה' אחר"]³, **שיש לי דבר אחד שאני מטיל לתוך הדיו, וקנקנתום שמו**, ודיו שמעורב בו קנקנתום, אינו נמחק לגמרי.

אמר לו רבו, וכי מטילים קנקנתום לתוך הדיו, והתורה אמרה בפרשת סוטה "וַיִּמְחָק", ומכאן שתהא כתובה באופן שיוכלו למחותה.⁴

- לדברי רב יהודה אמר שמואל, רבו ראשון של רבי מאיר, שלא מנע ממנו מלהטיל קנקנתום לתוך הדיו, הוא רבי עקיבא, ורבו שני שאמר לו שאין מטילים קנקנתום לתוך הדיו, הוא רבי ישמעאל.

- ובבבביתא מבואר בהיפוך, רבו ראשון של רבי מאיר שלא מנע ממנו מלהטיל קנקנתום לתוך הדיו, הוא רבי ישמעאל, ורבו שני שאמר לו שאין מטילים קנקנתום לתוך הדיו, הוא רבי עקיבא.

רבותיו של רבי מאיר

נתבאר, שלדברי רב יהודה, תחילה למד רבי מאיר לפני רבי עקיבא, ולאחר מכן למד לפני רבי ישמעאל. ולדעת הברייטא, תחילה למד רבי מאיר לפני רבי ישמעאל, ולאחר מכן למד לפני רבי עקיבא.

וענין זה עצמו אינו מוקשה, כי ניתן ליישובו, ולומר, שדברי שניהם אמת.

מתחילה בא רבי מאיר ללמוד לפני רבי עקיבא, ולא היה יכול היה לעמוד על עקרי טעמיו, שהיה רבי עקיבא אומר על טמא טהור, ומראה לו פנים, ועל טהור טמא, ומראה לו פנים, ולא היה רבי מאיר יודע איזה צד הוא האמת, ואיזה צד הוא להראות פנים בלבד.

ולפיכך בא לפני רבי ישמעאל, וגמר גמרא, כלומר קיבל המשניות סתומות כמו שהן, כמו שקיבלם רבו מרבו, ורבו מרבו.

ולאחר שגמר ללמוד הכל, מה טמא ומה טהור, מה אסור ומה מותר, חזר לפני רבי עקיבא, למיסבר סברא, כלומר לעמוד על עיקר טעמי המשנה, הוא התלמוד שהיה בימי התנאים.

כתובה לשמה.

תלמוד שהיה בימי התנאים

לעמוד על עיקר טעמי המשנה, מפני מה זה טמא זה טהור, זה אסור זה מותר. **ועל מה כל דבר נסמך**, ועל איזה מקרא. **ולהבין דבר מתוך דבר**, כשהיה דבר חדש נשאל בבית המדרש, מהיכן ילמדוהו ולא יזהר משנה ידמוהו.

כתיבה בדיו שנתנו בו קנקנתום

הכל מודים, **שכל התורה כולה** חוץ מפרשת סוטה שבה, **כותבים** גם בדיו שנתנו בו קנקנתום, אף על פי שאינו יכול להימחק.

וכמו כן הכל מודים, **שפרשת סוטה שבמקדש**, **אין כותבים** בדיו שנתנו בו קנקנתום, שהרי צריך למחותה, ככתוב "וּמָחָה", ואם היתה כתובה בדיו שנתנו בו קנקנתום, לא היו יכולים למחותה.

אבל נחלקו חכמים, בענין כתיבת **פרשת סוטה שבספר תורה** בדיו שנתנו בו קנקנתום.

רבי יהודה אומר משמו של רבי מאיר, שפרשת סוטה שבספר תורה דינה כפרשת סוטה שבמקדש, ואין **כותבים** אותה בדיו שנתנו בו קנקנתום, והטעם לכך, משום שהסוטה נבדקת גם על ידי פרשת סוטה שבספר תורה, ולכן צריכים לכותבה בכתב שיכול להימחק^א.

ורבי יעקב אומר משמו של רבי מאיר, שפרשת סוטה שבספר תורה דינה כשאר ספר תורה, ו**כותבים** אותה בדיו שנתנו בו קנקנתום, והטעם לכך, משום שהסוטה אינה נבדקת על ידי פרשת סוטה שבספר תורה, ולכן יכולים לכותבה בכתב שאינו נמחק.

מגילה שנכתבה לשם זו אם כשרה להשקות בה זו

לדעת תנא קמא בברייתא, **מגילה שנכתבה לבדוק על ידה סוטה מסוימת**, אינה כשרה להשקות בה סוטה אחרת.

ולדעת רבי אחי בר יאשיה, **מגילה שנכתבה לבדוק על ידה סוטה מסוימת**, כשרה להשקות בה סוטה אחרת.

ונאמרו מספר אופנים לבאר מחלוקתם זו.

א. נחלקו אם **מגילת סוטה צריכה להיכתב לשמה**.

מתחילה רצו לומר, שמחלוקת רבי יהודה ורבי יעקב בדעת רבי מאיר, אם מוחקים לה מהתורה, היא המחלוקת בין תנא קמא ורבי אחי בר יאשיה, אם מגילה של זו כשרה לזו. שאלו ואלו **נחלקו אם מגילת סוטה צריכה להיות**

^א תימה לרבי, והא בימי רבי מאיר נפסקו כבר המים המרים, כדאמרין בפרק בתרא, דרבי יוחנן בן זכאי הפסיקו. ועוד האמר רבא, מגילת סוטה שכתבה קודם שתקבל עליה שבועה, לא עשה ולא כלום, אם כן מאי טעמא דמאן דאמר מוחקין לה מן התורה ... ואיכא למימר **מאן דאמר מוחקין לה מן התורה, כגון אם נכתבה אותה פרשה בתורה לאחר שקבלה עליה שבועה**, אף על פי שהסופר לא נתכוין לשם סוטה אלא לשם ספר תורה. ומה שאין מטילין קנקנתום לתוך הדיו לפרשת סוטה אפילו בזמן הזה, משום דכתיב בה "ומחאה" דבעינן כתב שיכול למחות, וכיון דסבירא לן מוחקין לה מן התורה, שמע מינה דקסבר דאאותה פרשה אפילו כתובה בתורה קפיד קרא, דבעינן שיכול למחות. [תוס']

- לדעת רבי יהודה משמו של רבי מאיר, וכן **לדעת רבי אחי בר יאשיה**, מגילת סוטה אינה צריכה להיות כתובה לשמה, ולכן לדעתם **מוחקים לה מהתורה**, אף על פי שלא נכתב לשמה, וכמו כן **מוחקים לה מגילה שנכתבה לשם סוטה אחרת**.

- ולדעת רבי יעקב משמו של רבי מאיר, וכן **לדעת תנא קמא** בברייתא שניה, מגילת סוטה צריכה להיות כתובה לשמה, ולכן לדעתם **אין מוחקים לה מהתורה**, כי לא נכתב לשמה, וכמו כן **אין מוחקים לה מגילה שנכתבה לשם סוטה אחרת**.

ב. נחלקו אם **מגילת שנכתבה בפירוש לזו כשרה לאחרת**.

רב פפא אמר, שאפשר שתנא קמא ורבי אחי בר יאשיה, מודים שמגילת סוטה אינה צריכה להיות כתובה לשמה, ולכן **מוחקים לה מהתורה**, כדעת רבי יהודה משמו של רבי מאיר. ולא נחלקו אלא כשנכתבה לשם סוטה אחרת.

- **לדעת תנא קמא**, דווקא כשלא נכתבה לשם שום סוטה, כמו תורה, היא כשרה לכל סוטה^ב, אבל כשנכתבה בפירוש לשם סוטה מסוימת, פסולה לשם סוטות אחרות.

- **ולדעת רבי אחי בר יאשיה**, גם כשנכתבה בפירוש לשם סוטה מסוימת, היא כשרה לכל סוטה.

ג. נחלקו אם צריך לכתוב לשם הסוטה הזו.

רב נחמן בר יצחק אמר, שאפשר שתנא קמא ורבי אחי בר יאשיה מודים, שמגילת סוטה צריכה להיות כתובה לשם השקאת סוטה, ולכן לדברי שניהם אין מוחקים לה מהתורה, כדעת רבי יעקב משמו של רבי מאיר, כי בתורה לא נכתבה לשם השקאת סוטה. ומחלוקתם היא כשנכתבה המגילה לשם סוטה, אבל לא לשם סוטה זו.

- **לדעת תנא קמא**, לא די בכך שתהא המגילה כתובה לשם השקאת סוטה סתם, וצריך שתיכתב לשם הסוטה שבא להשקות, אבל לסוטה אחרת היא פסולה.

- **ולדעת רבי אחי בר יאשיה**, כל שנכתבה לשם השקאת סוטה, היא כשרה לכל סוטות שבעולם.

החילוק בין גט למגילת סוטה

נתבאר, שלדעת רבי אחי בר יאשיה, מגילת סוטה, אף על פי שצריכה להיכתב לשם השקאת סוטה, אם נכתבה לשם סוטה אחת, כשרה לסוטה אחרת.

ולענין גיטין, שצריכים גם כן להיות כתובים לשמה, מבואר במסכת גיטין,

^ב לפום האי דיחוי, הוי מצי למפרך, וכי לית ליה לתנא קמא הא דתנן, כל גט שנכתב שלא לשם אשה פסול, כיצד היה עובר בשוק ושמע קול סופרים מקרין וכו', והוי מצי לתרוצי, דילמא עד כאן לא אמר גבי גט דסתמא פסול, משום דאשה לאו לגירושין עומדת, אבל סוטה אחר שקינא לה ונסתרה, סתמא להשקות עומדת ... אי"נ עד כאן לא פסלינן גבי גט, אלא משום דהתם "וכתב לה" אמר רחמנא וכו', מיהו היכא דאינתיק לשם רחל, לא הדרא מנתקא על ידי מחיקה לשם לאה. [תוס']

תטמא עזרת הנשים שעתידיה לצאת דרך שם, אלא תצא מכל אלו קודם שתטמא.

ומבואר שאין החשש שמא תמות, ובכך יהא המת במקומות הללו, שהרי טמא מת מותר להיכנס למחנה לוי [הר הבית], ועזרת נשים ושער נקנור לא נתקדשו בקדושת עזרה, אלא דינם כדן שאר הר הבית, וטמא מת מותר להיות שם, ולא טמא מת בלבד, אלא אפילו מת עצמו¹, שנאמר, "וַיִּקַּח מִשָּׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ" (שמות י"ג י"ט), ואמרו חכמים, "עִמּוֹ" במחיצתו, הרי שהכניס המת למחיצתו למחנה לוי².

ואמר אביי, שהחשש הוא שמא על ידי יראתה מביקת המים, תפרוס נדה, והנדה והזב והזבה ובעל קרי אסורים במחנה לוי³.

ראיית דם על ידי מורא ופחד

נתבאר, שכשהסוטה נבדקת על ידי המים, מאחר שבא עליה מורא ופחד מהמים, היא עלולה לפרוס נידה. וכן מצינו באסתר המלכה, מאחר שנודע לו שקרע מרדכי את בגדיו, מחמת יראת הדבר, "וַתִּתְחַלֵּחַל הַמֶּלֶכָה מֵאֲדָ", וביאר רב שפירסא נידה.

אכן כל זה כשבאה השמועה על האשה פתע פתאום⁴, אבל כשהיא דואגת וחרדה מדבר ימים רבים, כגון כשהיא במחבא מפני אויבים, הדבר גורם לכך שתהא מסולקת דמים, שהדאגה צומת את המקור מלהוציא דם⁵.

סוטה שיש לה זכות

כבר נתבאר בדף ו', שנחלקו חכמים אם הזכות מועילה לסוטה, להגן עליה מפני בדיקת המים המרים. ובדף כ"ב יתבאר שוב מי הם האומרים שהזכות אינה תולה. אך לדעת התנא של המשנה בדף זה, וכן לדעת חכמים נוספים הנזכרים בסוגיתנו, אם יש לסוטה זכות, היתה תולה לה שלא תלקה מיד, אלא אחר זמן. אך נחלקו החכמים הללו, כמה זמן הזכות תולה.

א. לדעת אבא יוסי בן חנן, הזכות תולה לה שלושה חודשים, כדי הכרת העובר, כלומר כשיעור זמן שניכר שהאשה מעוברת, שנאמר, "וַיִּנְקְתָה וַיִּנְרָעָה

שאר הדין כן, וגט שנכתב לשם גירושי אשה אחת, פסול לגרש בו אשה אחרת, גם אם השמות של האיש והאשה שווים שכך שנינו במסכת גיטין, כתב גט לגרש את אשתו, ונמלך, ומצאו בן עירו, ואמר לו, שמי כשמך, ושם אשתי כשם אשתך, ובני עיר אחת אנחנו, וגט זה ראוי לי, תנחו לי ואגרש בו את אשתך, פסול לזה לגרש בו.

ואמרו שהסיבה לחילוק זה, שלענין גיטין נאמר "וְכָתַב לָהּ" (דברים כ"ד א'), לומר שתהא הכתיבה לשמה, ומאחר שנכתב לשם אשה אחת, פסול לאשה אחרת. אבל לענין מגילת סוטה נאמר "וְעָשָׂה לָהּ" (במדבר ה' לו) ללמד, שהעשייה, כלומר המחיקה של המגילה תהא לשמה, אבל הכתיבה כשרה גם שאינה לשמה⁶.

התחלת בדיקת המים על ידי הסוטה

אין המים בודקים את הסוטה, אלא אם קרבה מנחתה, שנאמר במנחה, "מִנְחַת זָכָרוֹן מִזֶּכֶרֶת עֶוְֹן".

לדעת חכמים האומרים, שתחילה היה משקה אותה את המים, ורק אחר כך מקריב את מנחתה, לא היתה נבדקת על ידי המים מיד כשהשקוה אותם, אלא המים שוהים מלבדוקה עד אחר הקרבת המנחה.

ולדעת רבי שמעון האומר, שתחילה היה מקריב את מנחתה, ואחר כך היה משקה אותה, מאחר שכשהיו משקים אותה כבר קרבה המנחה, מיד כשהיתה שוהה, היו המים בודקים אותה.

וכדעת רבי שמעון שנינו במשנתנו, אינה מספקת לשנות, עד שפניה מוריקות, ועיניה בולטות, והיא מתמלאת גידין⁷.

ואמר רב חסדא, שמשנתנו אינה דברי רבי שמעון, שהרי בהמשך המשנה מבואר, שהזכות תולה במים המרים, וזה כדעת חכמים, ולא מסתבר שחצי מהמשנה כדעת רבי שמעון, וחציה כדעת חכמים, אלא כולה מדברי רבי עקיבא, ולענין ההשקאה דעתו כדעת רבי שמעון, שמשקה אותה אחר הקרבת המנחה⁸, ולענין הזכות, דעתו כדעת חכמים, שהזכות תולה לה⁹.

הוצאת הסוטה מהעזרה אחר השקאתה

מאחר שראו שהסוטה לוקה על ידי המים, אומרים, הוציאה מהרה, שלא תטמא את העזרה, והכוונה לכך שלא תטמא שער נקנור שהיא עומדת בו, ולא

^א ולרבי אחי בר יאשיה נמי אף על גב דעשייה דידה מחיקה היא, מיהו מהני קצת דכתב בסתמא "ויעשה לה", ולא כתב "ומחה לה", דדרשינן ליה נמי אכתיבה, דבעינן דלכתוב לשם אלות בעולם, מיהו אהני נמי האי דלא כתב "וכתב לה" אף על גב דנכתבה לשום אשה אחרת, דכשר לפום דיחוי דרב נחמן בר יצחק. [תוס'].

^ב הגידין שבלחיה נופחין ונראות כמליאה גידין וגם בשרה נעשית שיטה של נפיחה והכי תניא בספרי כמין שריטין מזורקין בה. [רש"י].

^ג דאמר לעיל בדף י"ט, משקרב הקומץ, אינה יכולה לחזור בה, אלמא מקרבי לה קודם שתשתה. [רש"י].

^ד פירש ר"י דאשכחן הכי בספרי ובירושלמי בהדיא, דסבר רבי עקיבא זכות תולה, דגרס בירושלמי, תני, רבי טרפון אומר, כל זכרונות שנאמרו בתורה לטובה, חוץ מזו שהיא של פורענות, אמר לו רבי עקיבא, אילו נאמר "מזכרת עון" ושתק, הייתי אומר כדברך, הא אינו אומר מנחת זכרון אלא לטובה. [] אבל אי לא הוי אמר רבי עקיבא בהדיא זכות תולה, הוה מוקי לה כרבי דמתניתין, וסבר לה כרבי שמעון. ונראה דלא הוה מצי לאוקמא כרבי, דמדיספא רבי, רישא לאו רבי. ועוד איכא למאן דאמר בפרק קמא, דבמתנונה פליגי רבי ורבנן. [תוס'].

^ה קשיא לרבי, דהכא משמע דמכניס מת חמור מטמא מת הנכנס, ובפרק בתרא דעירובין בסופו אמר רב טובי בר קיסנא אמר שמואל, המכניס טמא שרץ במקדש חייב, שרץ עצמו פטור, שנאמר מזכר ועד נקבה תשלחו, מי שיש לו טהרה במקוה, ומת נמי אין לו טהרה במקוה. ויש לתרץ דהתם מיירי במכניס שרץ שלא נגע בו, ושרץ לא מטמא במשא, ולהכי נקט נמי שרץ ולא נבילה, דאם נטמא המכניס תיפוק ליה משום גופו, שהיה נכנס טמא שרץ במקדש, והכא הכי פירוש, ולא טמא מת בלבד אמרו לאחר שפירש מן הטומאה, אלא אפילו מת עצמו, כלומר נוגע במת עכשיו, דהויא טומאה בחיבורין במכניסו, דחמירי טפי מטומאה שלא בחיבורין. [תוס']. ולפי זה הראיה ממש, לא רק ממה נאמר "עמו", אלא גם ממה שנאמר "ויקח", שמשמע שאחז בו.

^ו במדבר היו שלוש מחנות, לפני מן הקלעים מחנה שכינה, "והלויים יחנו סביב למשכן העדות", זה מחנה לוי, והדגלים שלוש פרסאות, זה מחנה ישראל, ומשה היה לוי. [רש"י].

^ז תימה לר"י, והא בפרק בתרא דנדה ... בית שמאי אומרים, כל הנשים מתות נדות, מאי טעמא ... אגב ביעתותא דמלאכא דמותא, חזיא ... ובמסקנא דחו זאת ואמרו טעם אחר ... הרי שאינה רואה מחמת יראה של מלאך המות הבאה פתאום. ויש לומר ביעתותא דמלאך לא מרפיא, דלא חזי אלא בשעת הוצאת הנפש. [תוס'].

^ח שעל זה אמרו ... אם היתה במחבא, והגיע שעת וסתה, ולא בדקה, טהורה, אם בדקה אחרי כן ומצאתה טהורה, ולא אמר אורח בזמנו בא, שחרדה מסלקת את הדמים. [רש"י].

זָרַע", ויש לדרוש זאת כך, "וְנִקְּתָה" על ידי הזכות, כשיעור זמן של "וְנִזְרְקָה זָרַע", כלומר כשיעור שהעובר ניכר במעוברת.

ב. ולדעת רבי אלעזר בן צדוק איש כפר דרום, הזכות תולה לה תשעה חודשים, כשיעור משך ההריון עד הלידה, שנאמר בענין, "וְנִקְתָּהּ" על ידי הזכות, כשיעור זמן של "וְנִקְרָאָה זָרַע", וזרע הוא מי שהשלים ימי עיבורו וראוי לחיות, שנאמר "זָרַע יַעֲבְדֶנּוּ יִסְפָּר לֵה' לְדֹר" (תהילים כ"ב ל"א), כלומר זרע הוא הראוי לחיות ולבוא לידי סיפור שבחו של מקום.

ג. ולדעת רבי ישמעאל, שהוא התנא של משנתנו, הזכות תולה שנים עשר חודש, ואף על פי שאין ראיה גמורה לדבר, זכר לדבר, שכן מצינו בנבוכדנצר, שכשפתר לו דניאל את חלומו, שיהא נטרד מן האנשים, ולהיות עם בהמה וחיה ל= "וְלֹא יִרְדּוּ מִן אֲנָשָׁא וְעַם חַיִּית בְּרָא לְהוֹהָהּ מִדְּרָגָה..." (דניאל ד' כ"ב), אמר לו דניאל, שיוכל להאריך שלוותו, על ידי צדקה שיעשה ל= "לְהֹן מִלְכָּא מִלְכִּי וְשִׁפְרָא עֲלֵהּ" וּבְצִדְקָה פִּרְק וְעִנְיָתָהּ בְּמִחוּ עֲנִיו הוּא תְּהֵא אֲרָכָה לְשִׁלְתָּהּ" (דניאל ד' כ"ד), וכן עשה נבוכדנצר, והיה מקבץ בכל יום עניי ישראל שהביא בגולה, והיו צריכים מזונות, ומפרנסם³. ואף שבסוף באה כל הרעה על נבוכדנצר, הועילה לו הזכות, לעכב הפורענות שנים עשר חודש, ככתוב "כִּלְאָ מָטָא עַל נְבוּכַדְנֶצַּר מִלְכָּא. לְקַצַּת יָרְחִין תְּרֵי עָשָׂר..." (דניאל ד' כ"ה-כ"ו).

דף כ"א

אמנם מצינו, שפעמים הקב"ה כופל ומשלש הזמן שמאריך אפו, כמו שנאמר, "כֹּה אָמַר ה' עַל שְׁלֹשָׁה פְּשָׁעֵי אֲדָוִים" (עמוס א' י"א), שהמתין להם על אחד ועל שנים ועל שלושה, ולפיכך, פעמים הזכות תולה שנה אחת, ופעמים תולה שתי שנים, ופעמים תולה שלוש שנים.

ומכל מקום ראייה גמורה אין מכאן, כי אפשר שדווקא לנוכחים הקב"ה מאריך אפו שנה ויותר, שאין ממהרים מן השמים לפקוד עונותם עליהם בעולם הזה, ויפרעו מהם לעולם הבא, אבל מישראל ממהרים ליפרע בעולם הזה, ומדקדקים אחריהם.

ובירושלמי אמרו, יש זכות תולה שנה אחת, מנבוכדנצר, "לקצת ריחין תרין עשר". יש זכות תולה שתי שנים, מאמנון "ויחי לשנתיים ימים". יש זכות תולה שלש שנים, מאחאב, "וישבו שלש שנים אין מלחמה". ואמר רבי יוסי, כל אותן שלש שנים היה עסוק במצות, וכל אותן שתי שנים היה עוסק בתורה. [תוס'].

איזו זכות תולה לסוטה שלוש שנים

נתבאר, שיש זכות שתולה לסוטה להגן עליה שנה אחת, ויש זכות שתולה לה להגן עליה שתי שנים, והזכות הגדולה ביותר תולה לה להגן עליה שלוש שנים.

לפי התירוץ הראשון בגמרא, אף שאצל אנשים, זכות תורה גדולה מזכות מצווה, אצל הנשים הזכות הגדולה ביותר היא מחמת **מצוות שעשויות**, אבל על מה שלומדות תורה, אין להן זכות גדולה, כי אינן מצוות על כך, שנאמר, "ולמדתם אתם את בניכם" (דברים י"א י"ט) ולא בנותיכם, ואם כן, כששנו,

^א "עליד" כתיב.

^ב "וחטיד" כתיב.

³ ואף דניאל כשהשיאו עצה זו לכך נתכוין שראה את ישראל בגולה מחזריו על הפתחים. [רש"י].

שפעמים הזכות תולה לסוטה שלוש שנים, הכוונה היא שיש לה זכות מחמת מצווה גדולה שעשתה, ובסמוך יתבאר בעזה"י, שגם זכות של מצווה, מועילה להגן מן היסורים.

ולדעת רבינא, אף על פי שהנשים לא נצטוו על תלמוד תורה, ולכן כשהן עצמן לומדות תורה, אין להן שכר גדול כמצווה ועושה, מכל מקום כשהן טורחות על בניהן, להביאם לבית הספר לקרוא מקרא ולשנות משנה, ועל שהן ממתינות לבעליהן עד שישבו מבית המדרש שיצאו לעיר אחרת ללמוד שם תורה, הן חולקות עימם בשכר, ובכך יש להן **זכות של תלמוד תורה** של אנשים, שהם מצווים ועושים [=באגרא **דמקרין ומתניין בנייהו ונטרן להו לגברייהו עד דאתו מבי מדרשא** מי לא פלגאן בהדייהו], וכששנינו שפעמים הזכות תולה לסוטה שלוש שנים, הכוונה לזכות גדולה של תלמוד תורה שחולקת עם בניה ובעלה, שהיא הזכות שיכולה לתלות לה שלוש שנים.

זכות תורה וזכות מצווה

את זו דרש רבי מנחם בר יוסי, "כִּי יָרַם מִצְנָה וְתוֹרָה אֹרֵךְ וְיָרַךְ חַיִּים תוֹכְחוֹת מוֹסֵר" (משלי ו' כ"ט), תלה הכתוב את המצוה בנר, ואת התורה באור. את המצוה בנר, לומר לך, מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה, אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה. ואת התורה באור, לומר לך, מה אור מגין לעולם, אף תורה מגינה לעולם.

ואומר בתורה, "בַּהֲתַהֲלֶכְךָ אֶתֶּךָ בְּשָׂכָבְךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ וְהַקִּיצוֹת הֵיאָה תִּשְׁיָחֶד" (משלי ו' כ"ב). "בַּהֲתַהֲלֶכְךָ תִּנְחָה אֶתֶּךָ", זוה העולם הזה. "בְּשָׂכָבְךָ תִּשְׁמֹר עָלֶיךָ", זו מיתתה. "וְהַקִּיצוֹת הֵיאָה תִּשְׁיָחֶד" [תלך בעדך את זכותך] לעתיד לבא.

משל לאדם שהיה מהלך באישון לילה ואפילה, ומתיירא (א) מן הקוצים ומן הפחתים [=גומות] ומן הברקנים. (ב) ומחיה רעה ומן הלסטין. (ג) ואינו יודע באיזה דרך מהלך.

נודמנה לו אבוקה של אור, ניצל מן (א) הקוצים ומן הפחתים ומן הברקנים, (בכך זכה לקיים מצוה, ניצל ממקצת פורעניות). ועדיין מתיירא (ב) מחיה רעה ומן הליסטים, [שדרכם לילך בלילה, ככתוב "תשת חושך ויהי לילה בו תרמוש כל חיתו יערי"], (ג) ואינו יודע באיזה דרך מהלך.

כיוון שעלה עמוד השחר, ניצל (ב) מחיה רעה ומן הליסטים, [ואף כאן זכה לתורה, ניצל מן החטא ומן היסורים]. ועדיין (ג) אינו יודע באיזה דרך מהלך, שמא יכפנו יצרו ליבטל, וישיב עליו יצר הרע ופורענות.

ההגיע לפרשת דרכים, ושם הכיר את דרכו, (ג) ניצל מכולם, [ובהמשך יתבאר בעזרה"י מהי פרשת דרכים].

דבר אחר, עבירה מכבה שחר מצוה, ואין עבירה מכבה שחר מי שעסק בתורה
קודם לכן, שנאמר, "מִיָּם וְרָפִים לֹא יִכָּלּוּ לְכַבּוֹת אֶת הָאֱהָבָה" (שה"ש ח' ז')
והכוונה לתורה, שנאמר בה, "הִבְיָאֵנִי אֶל בֵּית הַיְיִן וְדַגְלוּ עָלַי אֲהָבָה".

זכות תורה וזכות מצווה

נתבאר, שזכות תורה גדולה מזכות מצווה, שהתורה מגינה בכל זמן, והמצווה

מגינה זמן מועט, ורב יוסף ורבה ביארו במה החילוק בין זכות תורה לזכות מצווה.

ולדברי הכל, לענין להגן מן היסורים, אין חילוק כלל בין זכות מצווה לזכות תורה, וזו וזו מגינה מהיסורים, בין בזמן שעוסק בהן, ובין בזמן שאינו עוסק בהן. [וכששנו בברייתא, שעבירה מכבה מצווה, לא מלהגן מן היסורים, אלא מליטול שכר לעתיד].

והחילוק בין זכות תורה לזכות מצווה הוא רק לענין להציל מיצר הרע שלא יכשילנו בחטא.

לדעת רב יוסף, המצווה מצילה מיצר הרע, בזמן שעוסק בה, ותורה מצילה מיצר הרע, גם בזמן שאינו עוסק בה.

ורבה הקשה על דברי רב יוסף, אם התורה מצילה מיצר הרע גם כשלא עוסק בה, מדוע לא הצילה את דואג ואחיתופל מהחטא, הרי היו עוסקים בתורה, ובכל זאת חטאו עד שנעשו רשעים גדולים.

ולדעת רבה, המצווה אינה מצילה מיצר הרע כלל, אפילו בזמן שעוסק בה, ותורה מצילה מיצר הרע בזמן שעוסק בה בלבד.^א

		רב יוסף	רבה
מגינה מהיסורים	תורה	כשעוסק בה	כן
		כשלא עוסק בה	כן
	מצווה	כשעוסק בה	כן
		כשלא עוסק בה	כן
מצילה מהחטא	תורה	כשעוסק בה	כן
		כשלא עוסק בה	לא
	מצווה	כשעוסק בה	כן
		כשלא עוסק בה	לא

פרשת דרכים

לעיל נתבאר, שמצווה דומה לאבוקה, ומצילה ממקצת פורענויות, [מן הקוצים, ומן הפחתים, ומן הברקנים]. ותורה דומה לאור, ומצילה מפורענויות נוספות, [מחיה רעה, ומן הלסטים]. אולם רק בהגיעו לפרשת דרכים, ניצול מהכל, [ויודע באיזה דרך מהלך].

לדברי רב חסדא, הכוונה ליום המיתה, שרק בהגיע תלמיד חכם ליום מותו, יודע שלא פירש כל ימיו לפרוק מעליו עול תורה, יודע הוא שניצול מכל דבר.

ולדברי רב נחמן בר יצחק, הכוונה ליראת חטא, שרק בהגיע תלמיד חכם לדרגה זו שיהא ירא חטא, הוא ניצול מכל דבר, שהתורה מלמדו דברי מצווה, ודברי איסור, וממה שהוא צריך לפרוש, ויראת חטא מונעו מלרדוף אחרי יצרו.

כלל גדול בלימוד שידע התלמיד
אחר ששנה מה שעלה בידו מכל
מה ששנה ויסמוך על הכללים
שיצאו לו משם (מאירי סוף הוריות)

ולדברי מר זוטרא, הכוונה למי שהגיע לכך שעולה לו השמועה כפי ההלכה [=סלקא ליה שמעתא אליבא דהלכתא], שבהגיע תלמיד חכם לדרגה זו, שסייעוהו מן השמים להתקבל דבריו בין חבריו להורות כהלכה וכמשפט, בוודאי זכה להיות ניצול מכולם.^ב

טעות שטעו דואג ואחיתופל

מאחר שנכשל דוד במעשה בת שבע, אמרו דואג ואחיתופל, הלא נאמר, "וְלֹא יִרְאֶה בְּךָ עֲרֹנֹת דָּבָר [עבירה. ואם יראה] וְשֶׁבַע מֵאַחֲרֶיךָ" (דברים כ"ג ט"ו), ואם כן מאחר שחטא דוד, עזבו ה' ונוכל לו.

וזהו שאמר עליהם דוד (תהילים ע"א י"א), "כִּי אָמְרוּ אוֹיְבֵי לִי וְשֹׁמְרֵי נַפְשִׁי נִוְעָצוּ וַחֲדָיו", כלומר כך אמרו עלי אויבי דואג ואחיתופל, שהם מבקשי נפשי, "לֵאמֹר אֲלֵקִים עָצְבוּ", כלומר מאחר שחטא, אלקים עזבו, ומעתה, "וְיִדְפּוּ וְתִפְשׁוּהוּ כִּי אֵין מִצִּיל", כלומר שוב אין לו זכות שתציל אותו מידינו, שהעבירה כבתה זכויותיו.

והם אינם יודעים, מה שנתבאר לעיל, שעבירה מכבה מצווה, ואין עבירה מכבה תורה.^ג

הלומד על ידי אחר המפרנסו חולק עמו בשכר תורתו

במסכת זבחים נזכר תנא ששמו **שמעון אחי עזריה, ונקרא שמעון זה על שם אחיו עזריה, משום שעל ידו למד תורה**, שהיה עזריה עוסק בפרקמטיא, וחולק בשכר עם שמעון אחיו, כדי שיחלוק בזכות למודו של שמעון.

וכן רבי יוחנן דבי נשיאה [=של בית הנשיא], היה נקרא על שם בית הנשיא, כי למד תורה על ידי הנשיא שהיה מפרנסו.

ודווקא באופנים הללו, שהיה לימוד תורתו של זה על ידי זה, המפרנס חולק עם הלומד בשכר תורתו.

אבל כשמתחילה למד הלומד בלא סיוע, ולאחר מכן בא אחר לתת לו ממון כדי לחלוק עמו בשכרו, לא יחלוק עמו במה שלמד, וכהלל ושבנא, שהיו אחים, הלל למד תורה מתוך עוני, ושבנא עסק במסחר, ולאחר זמן בא שבנא ורצה לתת ממון להלל, ולחלוק עמו בשכר לימודו, יצאה בת קול ואמרה, "אם תִּתֵּן אִישׁ אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ בְּאַהֲבָה בּוֹז יְבוּזוֹ לוֹ" (שח"ש ח' ז'), כלומר, מאחר שכבר למד הלל תורתו, אפילו יתן לו שבנא כל הון ביתו, בוז יבוזו לו, ולא יחלוק עם הלל בתורתו, שלא על ידי ממון זה למד הלל תורה.

וזהו שאמר עולא, לא כשמעון אחי עזריה, ולא כרבי יוחנן דבי נשיאה, שאלו, מאחר שהיה לימודם על ידי זה שפירנס אותם, המפרנס יחלוק עימם בשכר תורתם, והכתוב ה"ל אמור רק על כגון הלל ושבנא, שבא שבנא לתת להלל

^א ותימה מאי האי דקתני בברייתא, תלה את המצווה בנר, מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה, אף מצווה אינה מגינה אלא לפי שעה, אי מיצר הרע אינה מגינה כלל, אי מן הפורענות מגינה לעולם. ותורה נמי למה תלאה הכתוב באור משום דמגינה לעולם, אי מן הפורענות מצווה נמי מגינה לעולם, ואי מיצר הרע דמצלא, הא לא מצלא אלא לפי שעה. [תוס'].

^ב ותימה והאיך ניצול מכולן, והלא לא ניצול מיצר הרע בעידנא דלא עסיק בתורה. ויש לומר סתם תלמיד חכם תורתו אומנתו, ועוסק בה ומהרהר כל שעה, ואינו הולך ארבע אמות בלא תורה. [תוס'].

^ג ותימה, והא אמר לעיל, בין לרב יוסף בין לרבה, מצווה אגוני מגינה מן הפורענות, אפילו בעידנא דלא עסיק בה, ועבירה מכבה מצווה, לאו מלהגין מן היסורים קאמר, אלא מליטול שכר לעתיד לבא, כמו שפרש"י. [תוס'].

ממון אחרי שכבר למד הלל תורה.

ללמד תורה לבתו

אמרה תורה, "וְלַמִּדְתָּם אֹתָם אֶת בְּנֵיהֶם לְדַבֵּר בָּם בְּשִׁבְתָּם בְּבֵיתָם וּבְלֶקְתָּם בְּדֶרֶךְ וּבְשִׁבְתָּם וּבְקוּמָתָם" (דברים י"א י"ט) ומתוך כך שנאמר, "וְלַמִּדְתָּם אֹתָם אֶת בְּנֵיהֶם" ולא "את בנותיהם", למדנו שמצוות תלמוד תורה אמורה לאנשים ולא לנשים, ולפיכך רק את בנו חייב אדם ללמד תורה, לקיים מצוות תלמוד תורה, אבל את בתו אינו מלמד תורה לקיים מצוות תלמוד תורה כי אינה בכלל מצווה זו.

ונחלקו חכמים, אם מחמת טעם אחר חייב אדם ללמד לבתו תורה, או שאסור לאדם ללמד לבתו תורה.

א. לדעת רבי אלעזר בן עזריה [בירושלמי], אף שהבת אינה מצווה על תלמוד תורה, לומר שכשהיא לומדת היא מקיימת מצווה תלמוד תורה, מכל מקום חייב אדם ללמד את בתו תורה, כדי שתדע לקיים את מצוות התורה שהיא מחויבת בהן, וזהו שנאמר בענין מצוות הקהל, "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרך אשר בשעריך למען ישמעו ולמען ילמדו ויגדלו ויגדלו את ה' אלקיהם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" (דברים י"א ב), "האנשים ... למען ילמדו" כלומר לקיים גם מצוות לימוד "והנשים ... למען ישמעו" כלומר כדי שידעו לקיים "והטף ... ויגדלו את ה' אלקיהם".

ב. ולדעת בן עזאי, מטעם אחר חייב אדם ללמד את בתו תורה, והוא, כדי שתלמד פרשת סוטה, שנאמר בה "וְנִקְתָּה וְנִזְרַעָה זֶרַע", ללמד, שפעמים הזכות תולה לה, ומעתה, אם תסטה, ותשתה את המים, ולא תלקה מיד, תדע שהזכות תולה לה, ולא תאמר שלא בדקה המים.

ג. ולדעת רבי אליעזר, אסור לאדם ללמד את בתו תורה, שכל המלמד את בתו תורה, כאילו למדה תפלות, שעל ידי לימוד התורה היא מחכימה, ונעשית ערמונית, ואם תחפוץ לחטוא תדע היאך לעשות דבריה בצנעא, ונמצא שזה שלמדה תורה לימדה היאך לחטוא^א.

"אני חקמה שכןתי ערמה"

א. נתבאר, שלדעת רבי אליעזר, התורה מחכימה את לומדיה, עד שנעשים ערמומים. ואמר רבי אבהו, שענין זה מבואר בכתוב, "אני חקמה שכןתי ערמה ודעת מנמות אקמא" (משלי ח' י"ב), כיון שנכנסה חכמה [=תורה] באדם, נכנסה עמו ערמונית.

ב. ולדעת החולקים על רבי אליעזר, אין הכתוב הזה מלמד שעל ידי החכמה באה ערמימות, שאין "ערמה" לשון ערמימות, אלא לשון ערום בלא בגדים, וכמאמר רבי יוסי ברבי חנינא, אין דברי תורה מתקיימים, אלא במי שמעמיד עצמו ערום עליהם, כלומר, שפירש מכל עסקים, ונעשה עליה עני וחסר כל, שנאמר, "אני חקמה שכןתי ערמה", כלומר שכנתי אצל הערום מכל.

^א ירושלמי ... מטרונה שאלה את רבי אלעזר, מפני מה חטא אחת במעשה העגל, והן מתים בה שלוש מיתות, [לא רצה להשיב לה, כדעתו, שאסור ללמד תורה לנשים, ולפיכך] אמר לה, אין אשה חכמה אלא בפלך. אמר לו הורקנוס בנו, בשביל שלא להשיבה דבר אחד מן התורה, אבדת ממני שלוש מאות כור מעשר בכל שנה. אמר לו, ישרפו דברי תורה, ולא ימסרו דברי תורה לנשים, [שמסירת דברי תורה לנשים חמורה משריפת התורה]. [תוס'].

ב. וי"מ שגם לדברי רבי יוסי ברבי חנינא, "ערמה" האמורה כאן היא לשון ערמימות, אך לא בא הכתוב לומר שעל ידי החכמה באה ערמימות, אלא להיפך, שעל ידי ערמימות באה תורה, שאין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמערים שיתקיימו בידו, לקבוצ על יד [=מעט], וללמוד מכל אדם.

"והחקמה מאין תמצא"

אמר רבי יוחנן, אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שמשים עצמו כמי שאינו, שנאמר, "והחקמה מאין תמצא" (איוב כ"ח י"ב) מן העשוי כאין.

רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות

נתבאר שלדעת רבי אליעזר, אסור אדם ללמד לבתו תורה, כי בכך תתחכם, ותוכל לעשות בצנעא דברי תפלות [=תשמיש] עבירה, שהם דבר שהיא חפצה בו.

וכן מבואר מדברי רבי יהושע, שהתפלות היא הדבר שבו האשה חפצה יותר מהממון, שכך אמר רבי יהושע רוצה האשה בקב [=דבר מועט] ותפלות עימו, מתשעה קבין ופרישות, כלומר חפיצה היא לזיון במזונות מועטים, ויהא תיפלותה מצוי לה בתשמיש, מתשעה קבין, ופרישות מן התיפלות², ולפיכך אין טוב שתלמוד תורה.

מבלי עולם

רבי יהושע היה אומר, (א) חסיד שוטה. (ב) ורשע ערום. (ג) ואשה פרושה. (ד) ומכות פרושים, [שמכה את עצמו בכתלים להראות שהוא עניו וצנוע]. הרי אלו מבלי [וי"ג מכלל] עולם. ובדף כ"ב יתבאר בעזה"י, שגם (ה) התנאים. (ו) בתולה צליינית. (ז) ואלמנה שובבית. (ח) וקטן שלא כלו לו חדשיו. הרי אלו מבלי עולם.

ובעזה"י להלן יתבארו דברים אלו, ומה גריעותם.

חסיד שוטה

נתבאר, שחסיד שוטה הוא אחד ממבלי עולם, ולהלן יתבאר בעזה"י, מספר דוגמאות לחסיד שוטה.

א. הנמנע מלהציל אשה הטובעת בנהר, כי אומר, אין דרך ארץ להסתכל בה ולהצילה, הרי זה חסיד שוטה.

ב. ראה תינוק מבעבע בנהר, ואמר, לכשאחלוץ תפילין אצילנו, הרי זה חסיד שוטה.

² (א) פירש ר"ח, רוצה אשה שיהא בעלה חמר, ויהא מצוי אצלה בכל שבת, לתת לה עונתה, ולא יביא לה אלא קב חטים בלבד, ולא יהא גמל, שהולך בדרך רחוקה, ואינו נותן לה עונה אלא אחת לשלשים יום, ואף על פי שמביא לה לשכרו תשעה קבין, כלומר חביבה עליה העונה בכל שבת וקב אחד, מתשעה קבין ופרישות שלושים יום. (ב) ורבי פירש בשם רב האי, המשרה אשתו על ידי שלישי, לא יפחות לה מקביים חטין מן שבת לשבת ... ועונתה מצוי לה, ואילו המורד על אשתו, מוסיפין על כתובתה שלושה דינרים בשבת ... שהן שמונה עשרה קבין, הרי שחכמים עמדו על סוף דעתה, שהיא רוצה בתיפלות ועמו שני קבים, משמונה עשרה קבים, ויפירוש ממנה, דקביים אחד מתשעה בשמונה עשרה קבין. [תוס'].

[ירושלמי המובא בתוס'].

רשע ערום

נתבאר, שרשע ערום הוא אחד ממבלי עולם, ולהלן יתבאר בעזה"י מי נחשב רשע ערום^א.

א. לדברי רבי יוחנן, **זה המטעים דבריו לדין קודם שיבא בעל דין חברו**^ב, שמשנקבעו בלב הדין שערי זכויותיו לדבריו של זה, קשה לסלקם, והרי ערמותו, ורשע הוא, שעובר על "לא תשא שְׁמַע שְׁאֵא" (שמות כ"ג א').

ב. לדברי רבי אבהו, **זה הנותן דינר לעני, להשלים לו מאתים זוז**, שכל זמן שאין לעני מאתים זוז, יכול הוא ליטול ממתנות עניים אפילו הרבה מאד, ומאחר שיש לו מאתים זוז, אינו יכול ליטול כלום, כמו ששינוי במסכת פאה, מי שיש לו מאתים זוז, לא יטול לקט שכחה ופאה ומעשר עני^ג, היה לו מאתים חסר דינר, אפילו אלף נותנים לו כאחת, הרי זה יטול, והרי זה רשע, שמונע מהעני הזה רוב טובה, וערום הוא, כשעושה כן מפני שיש לו עצמו קרובים עניים, ורוצה שיטלו הם^ד.

ג. לדברי רבי אסי אמר רבי יוחנן, **זה המשיא עצה למכור בנכסים מועטים**, שכך שנינו במסכת בבא בתרא, מי שמת, והניח בנים ובנות, בזמן שהנכסים מרובים, הבנים ירשו, והבנות יזונו, ובזמן שהנכסים מועטים, הבנות יזונו, והבנים ישאלו על הפתחים, ואמר רבי אסי אמר רבי יוחנן, יתומים שקדמו ומכרו בנכסים מועטים קודם שבאו הבנות לבי"ד והעמידום בי"ד לנכסים בחזקת בנות, מה שמכרו מכרו^ה, והיועץ לבנים לעשות כן רשע ערום הוא.

ד. לדברי אביי, **זה המשיא עצה למכור בנכסים כדעת רבן שמעון בן גמליאל**,

^א תימה לרבי, אמאי לא קא חשיב נמי ההיא דאלו הן הנשרפין, אמר רב כהנא משום רבי עקיבא, איזו עני ורשע ערום, זה המשהה בתו בוגרת. ויש לומר דעני ורשע לא קא חשיב. [תוס'].

^ב אפשר שאין הכוונה לבעל הדין עצמו, כי ודאי לא יסכים הדין לדון, את מי שדיבר עמו באותו ענין, אלא חברו של בעל הדין בא לפני הדין, ומדבר עמו באותו ענין, להלכה ולא למעשה, עד שמטה דעתו לצד חברו, וכשיבוא חברו לדין עם בעל דינו, יפסוק הדין לטובת חברו, ולכן חברו של בעל הדין הוא רשע ערום שחוטא ולא לו.

^ג שנינו בפרק בתרא דמסכת פאה, מי שיש לו חמשים זוז, והוא נושא ונותן בהן, הרי זה לא יטול, ובגמרא הדא אמר, חמשיין דעבדין, טבין מן מאתן דלא עבדין. [תוס'].

^ד **הא דרבי אבהו, והא דרבי יוחנן, ומבריה מזונות מן האלמנה, קרי ירושלמי מכות פרושים.** [] ותו גרס התם, חד תלמיד מדברי בון הוו לו מאתים זוז חסר דינר, והוה רבי יליף [=רגיל] למזכי עמיה חד לתלת שנים מעשר מסכני, חד זמן עבדין ביה תלמידיו עין בישא, ומלוון ליה, אתא בעי מזכי עמיה היך דהוה יליף, אמר לו, רבי, אית לי שיעורא, אמר זה מכת פרושים נגעו ביה, רמז לתלמידיו, ואעלוניה לקפילין, וחסרוניה חד קרט, וזכה עמיה היך דהוה יליף. [תוס'].

^ה (א) **ונראה דוקא לענין מזון הבנות אמרינן מה שמכרו מכרו, אבל לענין מזון האשה, כיון דמשועבד לה בעל למזונות בחיין, הנכסים בחזקתם, שאינם יכולין למכור כדאמרינן ... יתומים שמכרו מדור אלמנה לא עשו ולא כלום ... (ב) אי נמי בית זה עצמו דרה בו בחיי הבעל, ולכן לא עשו כלום** [] אבל מזונות, בכל יום צריכה למזונות, **[וגם לענין מזונות האשה מה שמכרו מכרו]**. [] **והוא הדין אם מכרו בנכסים מרובין**, מה שמכרו מכרו, דמטלטלי לא משתעבדי למזונות. [] ואמרינן בפרק מציאת האשה בין מכרו בין משכנו אין מוציאין למזונות. [] והאי דנקט נכסים מועטין, אורחא דמילתא נקט, לא מזבין אינש נכסים משום הפסד מזונות, היכא דאיכא נכסים מרובים. [] רבי פירש בתוספותיו, דרבי יוחנן פלוג אההיא דמסקין בפרק שני דייני גזירות, אמר רבי יצחק בן אילעאי משמיה דחזקיה, כל מקום שאמר רבן גמליאל רואה אני את דברי אדמון הלכה כמותו, וגבי נכסים מועטין תנינא התם ... אמר אדמון, וכי בשביל שאני זכר הפסדתי, ואמר רבן גמליאל, רואה אני את דברי אדמון, לא ידענא מאי דחזקיה לפרש כך אליבא דאדמון טפי מאליבא דרבנן. [תוס'].

שכך שנינו האומר לחבירו "נכסי נתונים לך, ואחר כך יהיו נתונים לפלוני", וירד הראשון ומכר ואכל, השני מוציא מיד הלכות דברי רבי, רבן שמעון בן גמליאל אומר, אין לשני אלא מה ששייר ראשון, והיועץ לראשון למכור, כדי שלא ישאר כלום לשני, רשע ערום הוא^א.

ה. לדברי רבי יוסף בר חמא אמר רב ששת, **זה המכריע אחרים באורחותיו**, שאומר לכל, ראו ועשו כמוני, ולכו בדרכי, ורשע ערום הוא, שלא נתכוון זה אלא להראות עצמו כחסיד בעיני הבריות, ובאמת אין תוכו כברו, ואומר כן כדי שלא ידקדקו אחריו לבדוק בתועבותיו.

ו. לדברי רבי זריקא אמר רב הונא, **זה המיקל לעצמו ומחמיר לאחרים**.

דף כ"ב

ז. לדברי עולא, **זה שקרא מקרא, ושנה משנה, ולא שימש תלמידי חכמים**, ללמוד סברת הגמרא בטעמי המשנה מה הם. ורשע הוא, שאין תורתו על בורייה, ואין ללמוד הימנו, שעל ידי הטעמים יש חילוק באיסור והיתר ובדיני ממונות לזכות ולחייב, ובטהרות לטמא ולטהר^ב, וערום הוא, שהשומע את קולו שונה משניותיו, כסבור הוא שבקי בטעמיהם, ונוהגים בו כבוד כתלמידי חכמים.

זה שקרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים

א. לעיל נתבאר, שלדברי עולא, זה שקרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים, הוא **רשע ערום**.

ולהלן יתבאר בעזה"י שנחלקו חכמים בדינו ובמעמדו.

ב. רבי אלעזר אומר, הרי זה **עם הארץ**, שחשוד על המעשרות ועל הטהרות.

ג. רבי שמואל בר נחמני אמר, הרי זה **בור**, שהוא גרוע מעם הארץ^א.

ד. רבי ינאי אומר הרי זה **כותי**, ואסור לאכול פיתו ויינו, שכיון שלא שימש חכמים, אינו מקפיד על דברי חכמים לדעתם, ולא שנה אלא להראות עצמו כתלמיד חכם.

ה. רב אחא בר יעקב אומר, הרי זה **מגוש**, כלומר הרי זה כמכשף, האוחז את העינים, וגונב את הלבבות.

ואמר רב נחמן בר יצחק, מסתבר כדברי רב אחא בר יעקב, שכך בני אדם רגילים לומר, רטין מגושא ולא ידע מאי אמר [=לוחש המכשף את לחשיו, ואינו

^א רשב"ם פירש ביש נוחלין, דרשע הוא, משום דגרס לעבור על דברי הנותן, וערום, דאהנו מעשי, והרי הוא חוטא ולא לו. ומיהו המוכר עצמו, דהיינו ראשון, לא מיקרי רשע, ואף על גב דלכתחילה אסור לעשות כך, דלא חמיר איסוריה, שהרי השליטו הנותן בגוף ופירות לעשות כרצונו. [תוס'].

^ב כדאמר בכמה דוכתי, מאי טעמא אמר מר הכי ומר הכי, ואמר מאי בינייהו, איכא בינייהו כך וכך. [רש"י].

^ה תימה כמאן סבירא ליה, לא כאחרים ולא כרבי יהודה, דאחרים לא קרו בור אלא לשנה ולא קרא, ורבי יהודה אפילו עם הארץ לא משוי ליה, דאמר בסוף פרק אלו מציאות, דדרש רבי יהודה בר אילעאי, "שמעו דבר ה' החרדים אל דברו וגו'", "החרדים אל דברו", אלו תלמידי חכמים, "אחיים", אלו בעלי מקרא, "שנאים", אלו בעלי משנה, "מנדיכס" אלו עם הארץ, אלמא דבעלי משנה או בעלי מקרא לאו בכלל עמי הארץ ניהו. [תוס'].

התנאים מיישבי עולם ומבלי עולם

התנאים, כלומר אותם **השונים משניות**, **אף על פי שאינם יודעים טעמי המשניות**, **מיישבי עולם הם**, שנאמר, "עמד ונמדד ארץ ראה ויפתר גוים ויתפצצו חררי עד שחו גבעות עולם תליכות עולם לו" (חבקוק ג ו') כלומר, השונה הלכות, עולם בזכותו.

אולם אם הם מורים הלכה מתוך משנתם, מבלי עולם הם, שכיון שאינם יודעים טעמי המשנה, פעמים מדמים לה דבר שאינו דומה, ועוד יש משניות הרבה שהן כדעת יחיד ואין הלכה כמותן, ועוד שאינם יודעים במחלוקת תנאים הראשונים הלכה כדברי מי, ולפיכך כשמורים הוראות מתוך המשניות, בלא ששימשו תלמידי חכמים, הם מורים טעות.

אשה פרושה

בדף כ"א נתבאר, שאשה פרושה היא אחד ממבלי עולם. ומתוך סוגיית הגמרא משמע, שאשה פרושה היא כגון בתולה צלינית ואלמנה שובבית שיתבארו בעזה"י בסמוך.²

אולם בירושלמי שהביאו התוס' מבואר, שאשה פרושה, היא זו **שיושבת ומלעבת בדברי תורה**, לומר, צנועה אני מלאה, שאמרה ליעקב בפה, "אֵלִי תְּבֹא" (בראשית ל' ט"ז) ואני צנועה ממנה, ואינה אומרת כן אלא כדי להלעיג על דברי תורה. [ובאמת לאה היתה צנועה, ולא עלתה על דעתה לומר כן בשביל ענין התשמיש, אלא בשביל להעמיד שבטים].

ובתולה ציימנית ואלמנה שובבית הם דברים אחרים מבלי עולם, נוסף על אשה פרושה.

למדנו יראת חטא מבתולה

אמר רבי יוחנן, למדנו יראת חטא מבתולה. שרבי יוחנן שמע בתולה אחת **שנופלת על פניה, ואומרת**, רבונו של עולם, בראת גן עדן, ובראת גיהנם, בראת צדיקים [לנחול גן עדן], ובראת רשעים [לירש גיהנם], **יהי רצון מלפניך, שלא יכשלו בי בני אדם**, [להפסיד חלקם על ידי מגן עדן ולירש גיהנם].

למדנו קיבול שכר מאלמנה

אמר רבי יוחנן למדנו קיבול שכר מאלמנה, כלומר ממעשה של אלמנה למדנו, כמה יש לאדם לטרוח יותר מהצורך, כדי לקבל שכר יותר, שאלמנה אחת **שהיה בית כנסת בשכנותה, וכל יום היתה באה ומתפללת בבית מדרשו של רבי יוחנן**. אמר לה רבי יוחנן, בתי, וכי אין בית כנסת בשכנותך. אמרה לו, וכי לא אקבל שכר על ריבוי הפסיעות.

מבין מה הם, ומה פירושים^א, וכן תני תנא ולא ידע מאי אמר [=התנא שלא שימש תלמידי חכמים, שונה משנתו ואינו יודע מה אומר] הרי שמשווים את זה שלא שימש תלמידי חכמים עם המכשף.

איזהו עם הארץ

כלל בדינו, שעם הארץ, חשוד על הטהרות [שלא לשומרם בטהרה], ועל המעשרות [שלא להפרישם], ומגוע מוחזק טמא. ונחלקו חכמים מי נחשב עם הארץ לכל הדברים הללו.²

א. לדעת רבי מאיר, עם הארץ הוא זה **שאינו קורא קריאת שמע שחרית וערבית בברכותיה**, שמאחר שאינו קורא אפילו קריאת שמע, ודאי אינו יודע כלום, וחשוד על כל הנ"ל, אבל היודע לקרות וקורא, אינו נקרא עם הארץ.

ב. ולדעת חכמים, **כל שאינו מניח תפילין**, זהו עם הארץ.

ג. ולדעת בן עזאי, **כל שאין לו ציצית בבגדו**, זהו עם הארץ.

ד. ולדעת רבי יונתן בן יוסף, **כל שיש לו בנים ואינו מגדלם ללמוד תורה**, זהו עם הארץ.

ה. ולדעת אחרים, **אפילו קורא, ושונה, ולא שימש תלמידי חכמים, זהו עם הארץ**. **קרא ולא שנה**, הרי זה בור. **לא קרא ולא שנה**, עליו הכתוב אומר, "הִנֵּה יָמִים פְּאִים נָאִם ה' וְזָרַעְתִּי אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת בֵּית יְהוּדָה זָרַע אֲדָם וְזָרַע בְּהֶמָּה" (ירמיה ל"א כ"ג).

"עם שונים אל תתערב"

נאמר בספר משלי, "יָרָא אֶת ה' בְּנֵי וְמָלְךְ עִם שׁוֹנִים אֶל תִּתְעַרֵּב" (משלי כ"ד כ"א). והיה מקום לומר, שהמילה "שונים" היא מלשון לשנות, כלומר לעשות דבר שוב ושוב, ואם כן, כוונת הכתוב היא, שלא להתערב עם אותם שעושים חטא וחוזרים עליו, שגרועים הם, כמאמר רב הונא, כיון שעבר אדם עבירה ושנה בה, דומה בעיניו כהיתר.

אולם רבי יצחק אמר, שהמילה "שונים" היא מלשון משנה, וכוונת הכתוב, **לאותם ששונים הלכות**, כלומר משניות בלבד, **שלא שמשו תלמידי חכמים**, ולא הקפידו על טעמי המשניות, **ואמר הכתוב שלא להתערב עמהם, שהם גורמים תקלה ומכשול**, וכפי שיתבאר בעזה"י בסמוך.

^א אלא כך מעשיהם, שהמכשפות בא על ידי אותם הלחשים. [רש"י].

² כן משמע מפירוש רש"י. אולם התוס' כתבו, תימה לר"י, דהכא אמר לרבי מאיר עם הארץ הוא מי שאינו קורא קריאת שמע ובדוכתא אחריתי אמר, איזהו עם הארץ, כל שאינו אוכל חולין בטהרה, דברי רבי מאיר. ופירש, דהרבה ענייני עם הארץ הן, ויש שאין מקבלין ממנו עדות, כדאמרינן ... ששה דברים נאמרו בעם הארץ, אין מקבלין מהן עדות וכו'. ובפרק חומר בקודש, כמאן מקבלין סהדותא מעם הארץ, כרבי יוסי. ויש כשר לענין עדות, ונחשד על הטהרות ועל המעשרות, או לענין זימון, או לענין שביעית. א"נ לענין דברים שאין נקחין אלא מן המומחה ... [תוס']

בתולה צליינית ואלמנה שובבית

כבר נתבאר, שבתולה צליינית, כלומר בעלת תפילה, וכן אלמנה שובבית, כלומר ההולכת ומבקרת שכנותיה תמיד, הן ממבלי עולם.

והסיבה שהן ממבלי עולם, כי אינן אלא נואפות, ומכשפות, ומראות עצמן כצדקניות, שלא יבדו אחריהן.

ואין הכוונה לאותן העושות מעשיהן לשם שמים, כבתולה ואלמנה שלמד מהן רבי יוחנן יראת חטא וקיבול שכר, אלא כגון יוחני בת רטיבי, שהיתה אלמנה מכשפה, וכשמגיע עת לידת אשה, היתה עוצרת רחמה במכשפות, ולאחר שמצטערת הרבה, היתה אומרת, אלך ואבקש רחמים, אולי תשמע תפילתי, והולכת וסותרת כשפיה, והולד יוצא.^א

ומסוגיית הגמרא לפנינו משמע, שבתולה צליינית ואלמנה שובבית, הן ענין אחד, כגון יוחני בת רטיבי, אולם בירושלמי משמע ששני עניינים הם.

אלמנה שובבית היא כפי מה שנתפרש, כגון יוחני בת רטיבי.

ובתולה ציימנית היא המציימה ואובדת בתוליה. י"מ שמחמת צומות בתוליה נושרים, ואף שכוונתה לטובה, אין ראוי לעשות כן. והר"מ פירש שהיא העושה עצמה חסידה ומתפללת, וכאילו צמה ועושה תעניות, שתהא נענת בתפלתה, ואינה עושה אלא לגנב את העין, שלא יבדקו אחריה, ומזנה ואובדת בתוליה.

קטן שלא כלו לו חדשיו

כבר נתבאר, שקטן שלא כלו לו חדשיו, ממבלי עולם הוא. ובירושלמי קראוהו תינוק שהוא עולה לחדשיו.

א. בבבלי אמרו, שהכוונה לתלמיד חכם המבצע ברבותיו, ונקרא קטן שלא כלו לו חדשיו, משום שימיו מתקצרים. וכן אמר רבי חלקיה בשם רבי סימון בירושלמי, שזה שהוא גדול בתורה שלא בפרקו, כלומר בעודו עול ימים, ומבזה את הגדולים ממנו.

ב. ורבי אבא אמר, שהכוונה לתלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. וכדרשת רבי אבהו אמר רב הונא אמר רב, נאמר^ב, "כִּי רְבִים חֻלְלִים הָפִילָה וְעֶצְמִים כָּל הָרָגָהָ" (משלי ז' כ"ח), "כִּי רְבִים חֻלְלִים הָפִילָה", זה תלמיד חכם שלא הגיע להוראה, ומורה, ועל ידי זה יפול, שלא יכלו חדשיו.

ג. ורבי יוסי בירושלמי אמר, שהכוונה לקטן בן תשע, שאבריו נראים כבן שנים עשרה, והוא בא על אחת מכל העריות האמורות בתורה, והן מתות על ידו, והוא פטור.

תלמיד חכם שהגיע להוראה

נתבאר, שתלמיד שלא הגיע להוראה, ומורה, יתקצרו ימיו, שנאמר "כִּי רְבִים חֻלְלִים הָפִילָה".

וסוף הכתוב "וְעֶצְמִים כָּל הָרָגָהָ", מלמד על תלמיד חכם שהגיע להוראה, ועוצם עיניו ואינו מורה, שגם הוא יהרג.

^א פעם אחת היה לה שכיר יום בבייתה, והיא הלכה לבית האשה היולדת, ושמע השכיר קול הכשפים מתקשקשין בכלי כמו שהולד מקשקש במעי האם, ובא ופתח את מגופת הכלי, והכשפים יצאו, והוולד נולד, וידעו כי בעלת כשפים היא. [רש"י].

^ב באשה זרה משתעי ותלמיד שאינו נוהג עצמו כשורה קרי ליה נמי הכי. [רש"י].

מי ראוי להורות

נתבאר, שתלמיד שלא הגיע להוראה, אין לו להורות, ותלמיד שהגיע להוראה, יש לו להורות. ואמרו, שהתלמיד מגיע להיות ראוי להוראה, כשיגיע לארבעים שנה.^א

רש"י מפרש, ששיעור זה של ארבעים שנה נאמר כשיש גדולים ממנו בחכמה או בשנים, שעד שיגיע לארבעים לא יורה, אבל כשהוא שווה לגדול העיר בחכמה, או שאין זקן ממנו בשנים, אף על פי שעוד לא הגיע לארבעים, הוא רשאי להורות, וכן ארע עם רבה, שהיה מורה הוראות, אף על פי שלא הגיע לארבעים שנה, [שהרי כל ימיו היו ארבעים שנה, והורה הרבה בימי חייו].

ותוס' פירשו, שעד שיגיע לארבעים לא יורה, גם כשהוא שווה לגדול העיר בחכמה, ורק כשהוא גדול העיר בחכמה, יורה גם קודם שהגיע לארבעים.

פרושים מבלי עולם

נתבאר, שפרושים המכים עצמם, הם ממבלי עולם, ובבבלי אמרו שבעה פרושים, שהם מבלי עולם.

א. פרוש שיכמי. זה העושה מעשה שכס, שכלו שלא לשם שמים, אף זה מעשיו להנאתו, שיכבדוהו בני אדם ולא לשם שמים.^א

ב. פרוש נקפי. זה המנקיף את רגליו, שמהלך בשפלות, עקב בצד גודל, ואינו מרים רגליו מן הארץ, ומתוך כך מנקף אצבעותיו באבנים.^ב

ג. פרוש קיזאי. אמר רב נחמן בר יצחק, זה המקיז דם לכתלים, שעושה עצמו כעוצם עיניו שלא יסתכל בנשים, ומתוך כך מכה ראשו בכותל, והדם יוצא.^ב

ד. פרוש מדוכיא. אמר רב רבא בר שילא זה המשפע עצמו שהולך כפוף כבוכנא שראשה כפוף.^ב

ה. פרוש מה חובתי ואעשנה. זה האומר למדוני מה עלי לעשות עוד שלא עשיתי, שמראה עצמו כאילו קיים את הכל.^ב [אבל אם אומר, למדוני מה לעשות, שאיני יודע אם עשיתי את המוטל עלי, דבר טוב הוא].

ו. פרוש מאהבה ופרוש מיראה. פרוש מאהבה זה שעושה מחמת אהבת שכר המצוות, ולא מאהבת מצוות הבורא. ופרוש מיראה, זה שעושה מחמת יראתו

^א פירוש, משנה שהתחיל ללמוד עד ארבעים שנה, ולא משנה שנולד, כדאמרין בפרק קמא דמסכת עבודה זרה, "ולא נתן ה' לכם לב לדעת עד היום הזה" שמע מינה, לא קאים איניש אדעתיה דרביה עד ארבעין שנין, וזה היה ממתן תורה עד ארבעים שנה, שאז התחילו ללמוד. [תוס'].
^ב ובירושלמי אמרו, פרוש שכמי, טעון מצותיה על כתפיה. [תוס']. כלומר מתגאה במצוות שעושה ומראה לכל.
^ג ובירושלמי אמרו, פרוש נקפי, אקפי לי ואני עבד מצוה. [תוס']. כלומר מבקש ללוות מעות ואומר שהן לצורך מצווה, וכוונתו להראות לכל שמחבב המצוות.
^ד ובירושלמי אמרו, פרוש קיזאי, עבד חדא חובה וחדא מצוה, ומקיז חדא בחדא. [תוס']. שעושה מצווה כדי לכפר על עבירה שעשה וחושב שיצא זה בזה.
^ה ובירושלמי אמרו, פרוש מן הנכחיה, מאי דאית לי אנא מנכה ועבד מצוה. [תוס']. שאומר מהמעט שיש לי אני מנכה לעשות בו מצווה. ומתגאה בכך או שאינו אמת.
^ו ובירושלמי אמרו, פרוש אדע חובתי ואעשנה הי דא חובתי עבדית דאעביד מצות דכותה. [תוס']. שאומר יאמר לי אדם איזו חובה עשיתי ואעשה מצווה נגדה לכפר עליה, ומתגאה שאין בו שום עבירה.

הנשים השוות, ומוציא אתה שם רע על הטהורות ששנו, שאומרים, טמאות הן, אלא שתלתה להן זכות. ודברי רבי שמעון כבר נתבארו לעיל בדף ו'.

ולדעת רבי הזכות תולה קצת במים המאררים, אבל אינה מועילה לה לעכב הפורענות לגמרי כדברי חכמים, אלא מועילה לה **שלא תמות מיד, ואינה יולדת, ואינה משבחת, אלא מתנוונה והולכת**, עד שלסוף היא מתה באותה מיתה. וגם דברי רבי, כבר נתבארו לעיל בדף ו'.

מנחת סוטה שנטמאת

מנחת סוטה שנטמאת, דינה כשאר כל מנחות שנטמאו.

אם נטמאת קודם שנתקדשה קדושת הגוף **בכלי שרת, יש לה פדיון** במעות, והיא יוצאת לחולין, ומהמעות יקנה מנחה אחרת.

ואם נטמאת אחר שכבר נתקדשה קדושת הגוף **בכלי שרת, שוב אין לה פדיון** לצאת לחולין, **והיא נשרפת**.

סוטות שמנחותיהם נשרפות מחמת פסול

א. לעיל נתבאר, שאם **נטמאת מנחת הסוטה אחר שנתקדשה בכלי**, מאחר שאין לה פדיון, ונפסלה מהקרבה, הרי זו נשרפת.

וכן הדין, כשאחר שנתקדשה המנחה נדחית מהקרבה מהאחד מהטעמים הבאים, מאחר שנדחית מהקרבה, ואינה ראויה לפדיון, הרי זו נשרפת.

ב-ג. **כשאמרה הסוטה טמאה אני, או שבאו עדים והעידו עליה שנטמאת**, מאחר שנתברר הספק, שוב אין משקים אותה, שאין המים באים אלא לברר הספק, ומאחר שאין משקים אותה, אין מקריבים את מנחתה, וכיון שנדחית המנחה מהקרבה, הרי זו נשרפת.^ה

דף כ"ג

ד-ה. **כשאמרה הסוטה שאינה רוצה לשתות את המים, או שבעלה אינו רוצה להשקותה**, מאחר שלא תשתה, מנחתה נדחית מהקרבה, שאין המנחה באה אלא עבור השקאת המים, וכיון שנדחית המנחה מהקרבה, הרי זו נשרפת.

ו. **סוטה שבעלה בא עליה בדרך**, קודם שהשקה את המים, שוב אין המים בודקים אותה, ומאחר שאינם בודקים אותה, מנחתה נדחית מהקרבה, ונשרפת.^ו

^ה ירושלמי האומרת טמאה אני, לא כחטאת שמתה בעליה היא, וחטאת שמתה בעליה ילכו המעות לים המלח: דמאי לאשם תלוי. אם לאשם תלוי, אפילו משקדשה בכלי? אמר רבי מתניין דמאי לאשם תלוי שנשחט, דתנינן תמן, אם משנשחט נודע לו הדם ישפך, והבשר יצא לבית השריפה. [תוס']

^ו תימה לר"י, אמאי נשרפת, כיון דבדרך בא עליה, היינו קודם שתקדוש, וכיון דאין המים בודקין אותה ... תיגלי מילתא למפרע דכי קדוש בטעות קדוש כדאמרין גבי ושבאו לה עדים שהיא טמאה, דהואיל ולא לבדוק עומדת, ולא ראויה למנחה, לא היתה ראויה לכלי, ואין כלי שרת מקדשין אלא בראוי להן. ונראה, דדוקא לגבי שבאו לה עדים שייך למימר הכי, משום דמנחה לברר עון, וכשיש שם עדים הרי העון מבורר, ואין צריך בירור, אבל הכא שבא עליה בדרך, שצריך לברר, אף על גב דאין המים בודקין, כי קדוש מעיקרא שפיר קדוש, מאחר שלא נתברר העון, ולא

מהעונש. ואין ראוי לעשות כן, אלא על האדם לעשות מאהבת השם יתברך כאשר צוונו ה' אלהינו וסוף השכר לבא.^ז

אמרו אביי ורבא למי ששנה ברייתא זו, שלא ישנה בה פרוש מאהבה ופרוש מיראה, שאלו אינם גרועים^ז, וכמאמר רב יהודה אמר רב, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות אפילו שלא לשמה, שמתוך שלא לשמה בא לשמה.^ח

המכסים עצמם טליתות כפרושים ואינם

אמר רב נחמן בר יצחק, דמטמרא מטמרא [=הנסתרות, נסתרות מבני אדם], ודמגליא מגליא [=הגלויות, גלויות], בי דינא רבה עתיד ליתפרע מהני דחפו גונדי [=לבי"ד הגדול כולם גלויות, והוא יפרע מן המתכסים בטליתות, ומראים עצמם כפרושים ואינם פרושים].

הצבועים

ינאי המלך, מאחר שנהפך להיות צדוקי, והרג הרבה מחכמי ישראל, הפרושים היו שונאים אותו.

וכשהיה סמוך למיתתו, היתה אשתו יראה מהם, שיעבירו המלוכה מבניה, והיתה אומרת לו לבקש מפניהם עליה.

ואמר לה, **אל תתיראי מן הפרושים**, [שצדיקים הם, ולא יגמלוך רעה, ולא לבניך, שלא חטאו להם], **ולא ממי שאינם פרושים** [שהם אוהבין], **אלא מן הצבועים**, [כלומר שאין מראיתם כתולדותם, אלא צבועים מבחוץ, ואין תוכן כברם], **שדומים לפרושים, שמעשיהם כמעשה זמרי**, [שהם רשעים], **ומבקשים שכר כפנחס**, [שאומרים לבריות לכבדם כפנחס].

כל הדעות בענין סוטה שיש לה זכות

בדף כ' כבר נתבאר, **שלדעת הרבה חכמים, הזכות מועילה לסוטה הרבה, שגם אם זנתה, לא תלקה מהמים המרים מיד, אלא אחר זמן מה**, כפי זכויותיה, יש זכות תולה שנה ויש זכות תולה שתי שנים ויש זכות תולה שלוש שנים.

ולדעת רבי שמעון במשנה בדף זה, אין זכות תולה במים המרים כלל, שאם אתה אומר הזכות תולה במים המאררים, מדהה אתה את המים בפני כל

^א ובירושלמי אמרו, פרוש יראה כאיוב, פרוש אהבה כאברהם, דכתיב "זרע אברהם אוהביו", אין לך חביב מכולם, אלא פרוש אהבה כאברהם. [תוס']

^ב בירושלמי פרק הרואה, עשה מאהבה ועשה מיראה, עשה מאהבה, שאם באת לשנוא דע שאתה אוהבו, ואין אוהב שונא, עשה מיראה, שאם באת, לבעוט דע שאתה ירא, ואין ירא מבעט. [תוס']

^ג ואי קשיא, הא אמרין בפרק קמא דתענית, כל העוסק בתורה שלא לשמה, נעשית לו סם המות. ובשלהי פרק היה קורא במסכת ברכות, כל העוסק בתורה שלא לשמה, נוח לו שלא נברא. נראה לתרץ עוסק שלא לשמה כגון מיראת היסורין, כי הכא, ומאהבת קיבול פרס, שאינו מתכוין להשלים רצון יוצרו שצוהו על כך, אלא להנאתו ... אבל ההיא שלא לשמה דתענית ומסכת ברכות, אינו עוסק בתורה כדי לקיים, לא מאהבה ולא מיראה, אלא להוסיף על חטאתו פשע, שעתה שגגות נעשו לו זדונות, שאף על פי שידע שעובר, לא מנע מכל תאות לבו, כדמפרש התם, תכלית חכמה תשובה ומעשים טובים, שלא יהא אדם קורא ושונה ומשמש תלמידי חכמים ובעט באביו ובאמו וברבו או במי שגדול הימנו ... [תוס']

^ד ואיכא דמפרש לה לענין צניעותא. [רש"י]

ז-ח. כשמתה הסוטה או בעלה קודם ששתתה, מאחר שמת אחד מהם, שוב לא תשתתה, ומאחר שאין משקים אותה, אין מקריבים את מנחתה, וכיוון שנדחת המנחה מהקרבה, הרי זו נשרפת.^א

חילוק מנחות בין כהנים וישראל ונשותיהם

מנחה שמביאים ישראלים או לוויים נקמצת, שנאמר "וְקָמְצָה". והקומץ קרב על המזבח, שנאמר "וְהִקְטִיר". וכל הנשאר ממנה אחר הקמיצה נאכל לכהנים כקדשי קדשים, שנאמר, "וְהַנּוֹתֵרֶת מִן הַמִּנְחָה לְאַהֲרֹן וּלְבָנָיו קֹדֶשׁ קִדְשִׁים מֵאֲשֵׁי חַיִּי" (ויקרא ב' ג').

ומנחה שמביאים כהנים, אינה נקמצת, אלא קריבה כולה כליל על המזבח, שנאמר, "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תִקְמָצַל" (ויקרא ו' ט"ז).

ומנחה שמביאה אשה פנויה או נשואה לישראל או ללוי, דינה כמנחת ישראל, ואפילו אם האשה עצמה היא כהנת^ב.

ומנחה שמביאה אשת כהן, בין אם היא ישראלית, ובין אם היא כהנת, מאחר שיש לבעלה הכהן חלק בה, שהוא מקריבה משלו, אין שייריה נאכלים, ומפני שיש לה עצמה חלק בה, שהיא באה לכפרתה, אינה קריבה כליל^ג. ולפיכך, שנינו בברייתא, שהמנחה הזו **נקמצת** כמנחת ישראל, **והקומץ קרב לעצמו**, ולאחר שקרב הקומץ, **השיירים קרבים לעצמם^ד**, וכעין זה שנינו במשנתנו, כל הנשואות לכהנים מנחותיהן נשרפות. ולהלן יתבאר בעזה"י היאך השיירים נשרפים והיכן.

מנחות הנשואות לכהנים

[ממהדו"ק]

לפי פירוש רש"י, בכל מנחותיהן, [בין מנחת סוטה, בין מנחת נדבה], ספק אם דינן כמנחות ישראל, משום שהאשה מביאה אותן, ואין להקטיר אלא קומץ, או שדינן כמנחות כהנים, משום שיש לבעל הכהן חלק בהן, [כי מה שקנתה אשה קנה בעלה], ויש

הוי אלא כמו שנשאו ונתנו בה מזורות בלבנה קודם לכן, דאין המים בודקין, ואפילו הכי, מנחה שפיר קדוש []. והאי דלא חשיב במתניתין מנחת ארוסה ושומרת יבם אלמנה לכהן גדול, מפני שידוע פסול שלהן, שאין נבדקות, ואין מביאין אותם לשתות. [תוס'].

^א ענין זה לא נתפרש במשנתנו. אך כתבו התוס', תימה אמאי לא חשיב נמי מת הוא או שמתה היא, דאמרינן בפרק קמא דנשרפת. וליכא למימר דוקא היינו לאחר שקידש הקומץ, כדתינו לעיל, אבל הכא לא חשיב אלא הנשרפת משקדשה בכלי, דהוא הדין אם משקדשה בכלי דנשרפת, ואידי דקתני סיפא קירב הקומץ דנאכלת, נקט רישא קידש הקומץ, ורבותא נקט, אף על פי דכבר קדוש וקרוב להקרבה טפי מקידשה בכלי, אפילו הכי נשרפת. [תוס'].

^ב ד"כ מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל כתיב, אבל כהנת הנשואה לישראל נאכלת, וכן כהנת אלמנה וגרושה שהביאה מנחתה נאכלת. [רש"י].

^ג (א) פרש"י, אחד מנחת סוטה, ואחד מנחת נדבה. ותימה, מנחת נדבה מה חלק יש לו בה ... וי"ל ... יש לו חלק משום דקימא לך, מה שקנתה אשה קנה בעלה ... (ב) מיהו בירושלמי ... משמע דבמנחת סוטה איירי ... [ו] ותו התם, "והביא את קרבנה עליה", בעלה מהו שיפריש עליה חוץ מדעתה? מכיון שיש לו שותפות במנחה מפריש עליה חוץ מדעתה. [ו] ואם תאמר מאחר שיש לו חלק בה אם כן הויא לה מנחת שותפות, ואומר בפרק קמא דזבחים ... יש בה משום שותפות אינה קריבה, משום דכתיב בה נפש ... ויש לומר, כיון דעיקר כפרה משום דידה, נפש קרינן בה ... [תוס'].

^ד ואם תאמר, אמאי לא שדינן לכולה מנחה בתר דידה, והוה שיריה נאכלין, כדאמר ... מתכפר עושה תמורה, והכא היא מתכפרת במנחה זו. יש לומר, התם מיקני למתכפר כולי זבח, ואין לו למקדיש חלק בו, אבל הכא יש לו לבעל חלק במנחה. [תוס'].

להקטיר את הכל, ואין כאן שיירי קומץ שמותרים באכילה, ולכן **מחמת הספק, מקטיר קומץ, שהוא ראוי להיות נקטר ממה נפשך, ואת השריים אין אוכלים מספק, אלא שורפים.**

ולפי פירוש התוס', מנחות נדבה שלהן, דינן כמנחת ישראל, משום שאין באות אלא מחמת האשה, ואין להם שייכות לבעל, ורק מנחת סוטה, שבאה לשם האשה ולשם האיש, נחשבת כמנחת שניהם, [ומכל מקום אין כאן פסול של מנחת שותפים, שאינה קרבה, כי עיקר כפרת מנחה זו, על האשה בלבד], **ומכיוון שיש כאן תערובת של מנחת כהן, שמחמת הבעל, ומנחת ישראל, שמחמת האשה, אי אפשר להקטיר את הכל, כמנחת כהנים, ולא לאכול את השריים, כמנחת ישראל, ולכן מקטירים רק קומץ, שראוי להקטרה ממה נפשך, ואת השריים שורפים, ולא אוכלים, משום שמעורב בהם חלק מנחת הכהן, שאינה נאכלת.**

כל שממנו לאישים הרי זה בבל תקטירו

אמרה תורה, "כִּי כָל שְׂאֵר וְכָל דָּבֶשׁ לֹא תִקְטִירוּ מִמֶּנּוּ אֲשֶׁה לָהֶם" (ויקרא ב' י"א), ללמד, שאסור להקטיר שאור ודבש על המזבח.

אמנם, כדי ללמד דין זה, די היה לכתוב, "כִּי כָל שְׂאֵר וְכָל דָּבֶשׁ לֹא תִקְטִירוּ מִמֶּנּוּ" **אֲשֶׁה לָהֶם**, ונכתב גם "מִמֶּנּוּ", ללמד דבר נוסף, והוא, שגם כל דבר שהקריבו ממנו לגבוה, אסור להקטיר את השיירים, ובכלל זה זבחים שהקטירו את אימוריהם [=החלק הקרב על המזבח], שאסור להקטיר על המזבח את הבשר [=החלק העומד לאכילה]. וכמו כן מנחות שקרב הקומץ שלהם, שאסור להקטיר את השיירים.

ולדעת חכמים במסכת זבחים, אין חילוק בדבר זה, **ובכל אופן אסור להקטיר את השיירים. ולדעת רבי אליעזר, דווקא לשם הקטרה של קרבן אסור להקטיר את השיירים, אבל מותר להקטירם לשם עצים**, שנאמר בהמשך הכתוב הנ"ל, "וְאֵל הַמִּזְבֵּחַ לֹא יֵעָלוּ לָרִיחַ יְחִיחִ" (ויקרא ב' י"ב), לומר, דווקא לשם ריח ניחוח לא יעלו, אבל עולים הם לשם עצים^ה.

ורבי שמעון חולק, ואומר, שלא אסרה תורה כלל להקטיר את השיירים, שאינו דורש את הכתוב "מִמֶּנּוּ" כ"ל.

הקרבת שיירי מנחות של הנשואות לכהנים

לעיל נתבאר, שמנחות הנשואות לכהנים, שיש בהם חלק לאשה שאינה כהן, וחלק לבעל שהוא כהן, הקומץ קרב לעצמו, כי ממה נפשך יש להקריבו, והשיירים קרבים לעצמם, משום שיש לכהן חלק בהם, ומנחת כהן קרבה כליל.

והקשו על כך, הלא גם לאשה, שאינה כהן, יש חלק במנחה, ומנחת ישראל אסור להקטיר ממנה את השיירים, כפי שנתבאר, ואם כן, היאך מקריבים את

^ה פלוגתייהו בזבחים, אברי חטאת [שדינן להיאכל והם שיריים] שנתערבו באברי עולה [שדינן להיקרב], רבי אליעזר אומר, יתנם למעלה, ורואה אני את בשר חטאת על המזבח כאילו הן עצים, וחכמים אומרים, תעובר צורתן, ויצאו לבית השריפה, שאסור להקטיר אברי חטאת, משום לאו דכל שממנו לאישים. [רש"י].

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
לע"נ הר"ר אריה דוד הכהן פינק ז"ל בן הר"ר משה מאיר ז"ל

גיליון ח"א
מסכת סוטה י"ט – כ"ג

השיריים של המנחה הזו^N.

ואמר יהודה בנו של רבי שמעון בן פזי, שמקטירים את השיריים על המזבח, **ובתנאי**. אם יש לדון את המנחה כמנחת כהן, שקרבה כליל, בהקטרת השיריים נשלמת הקטרת המנחה. **ואם יש לדון את המנחה כמנחת ישראל**, ששיירה **אינם קרבים**, הרי השיריים מוקטרים לשם עצים², וכדעת רבי אליעזר, שאין איסור בהקטרת שיריים לשם עצים.

ולדעת חכמים, האומרים, שאי אפשר להקטיר שיירי מנחה לשם עצים, **לא היו מקטירים את השיריים** על המזבח, **אלא נשרפים על בית הדשן**. כדעת רבי אלעזר ברבי שמעון לענין מנחת חוטא להלך³.

מנחת חוטא של כהן

מי שנשבע לשקר בשבועת העדות או בשבועת ביטוי שפתים או שנכנס למקדש בטומאה, מביא קרבן עולה ויורד, כלומר אם הוא עשיר מביא חטאת בהמה, ואם הוא עני מביא חטאת העוף, ואם הוא דל שבדלים מביא מנחת חוטא, ונאמר בענין מנחת חוטא זו, **וְיִהְיֶה־לָּהּ לֶפָנַי כַּמִּנְחָה** (ויקרא ה' י"ג), ללמד שאם חוטא זה היה כהן תהא מנחה שמביא על חטא זה כמנחה אחרת.

לדעת חכמים – כוונת הכתוב, שמנחת חוטא של כהן דינה כמנחת נדבתו של כהן, וכשם שמנחת נדבה של כהן אינה נקמצת אלא קרבה כולה כליל, כך מנחת חוטא של כהן אינה נקמצת אלא קרבה כולה כליל. וההיקש הזה בא ללמד, שכשם שהכהן רשאי להקריב את נדבתו בעצמו, כך הוא רשאי להקריב את חטאתו בעצמו, ואפילו כשבאה החטאת על חטא שנעשה במזיד, כגון חטא שפחה חרופה או שבועת ביטוי.

ולדעת רבי שמעון – כוונת הכתוב, שמנחת חוטא של כהן, דינה כמנחת חוטא של ישראל, כלומר שיש לקמוץ מנחת חוטא של כהן, ודווקא לעניין הקמיצה, שהיא עבודת הכהן, הקיש הכתוב מנחה זו למנחת ישראל, אבל לעניין ההקטרה, אינן שוות, [והייתה לכהן כמנחה], לכהן כמנחה, לענין עבודת כהן, שטעונה קמיצה, ולא לאישים כמנחה], ומנחת חוטא של כהן קרבה כולה, שאחר הקמיצה הכהן מקטיר את הקומוץ בפני עצמו, ואת השיריים בפני עצמם⁷. ולדעתו יכול להקטיר את השיריים, כי לא אסרה תורה להקטיר שיירי קרבנות.

ודעת רבי אלעזר ברבי שמעון כדעת רבי שמעון אביו, שמנחת חוטא של כהן

^x דלמא בתר חלק שלה אית לן למיזל, והויא הקטרת קומץ כהלכתו, ואלו שירים גמורים הם, וישנם בבל תקטירו. [רש"י].

² כן פירש רש"י, דינמא חכ"י, אם ראוין הן להקטיר, ולא היתה ראויה לקמון וכו'. ותימא, מאי תנאי שייך, הא ודאי כאילו מעורבין שיריים, והוי כאברי עולה ואברי חטאת שנתערבו ... דלא שייך בה תנאי, דליכא שום ספק, אלא ודאי מקצתן ראויה להקטיר, ומקצתן לאכול ולהקטיר ... וכמדומה דרש"י נקט ליה אגב שטפיה דההיא דפרק נושאין על האנוסה ... [תוס'].

³ דאפילו רבנן לא פליגי עליה דרבי אלעזר ברבי שמעון אלא במנחת חוטא של כהנים, שלדעתם בת הקרבה היא, משום דמקשי חובתו לנדבתו, דלא בעי קמיצה, אבל הא, דלאו בת הקרבה היא, דדלמא בתרה דידה אזלינן, ושירים גמורים נינהו, אפילו רבנן מודו דמתפורין. [גמרא ורש"י].

⁷ בירושלמי בעי אליביה דרבי שמעון, אלקי שיריים, משום מה הם באים, משום קומץ או משום שיריים, אי תימר משום קומץ, אינו נותן בלילה, ואינו נותן לאחר מיתה, ואינו מחשב להן, ואי תימר משום שיריים, נותן בלילה, ונותן לאחר מיתה, מהו שיחשב להן. ופשיטא לה מדרבי אלעזר ברבי שמעון, דאמר, דמתפורין על גבי הדשן שלמטה, כדמפרש בפרק ואלו הן מנחות, דהא אמרו נותנו בלילה ונותנו לאחר מיתה ומחשב להן, אמר רבי יוסי בר בון, אינו מחשב להן, שלא הוכשרו לא לאכילת אדם ולא לאכילת מזבח. [תוס']:

דברים שבין כהן לכהנת

במשנתנו נמנו הדברים הבאים, שבהם יש חילוק בין כהנים לכהנות.

נקמצת, אבל לדעתו אין מקטירים את השיריים, כי אסור להקטיר שיירי קרבנות, ולכן הקומץ לבדו קרב, והשיריים מתפזרים על בית הדשן ונשרפים שם.

א. מנחה שלהם. מנחת כהן אינה נאכלת, ומנחת כהנת נאכלת, שנאמר, "יִכָּל מִנְחַת כֹּהֵן כָּלִיל תִּהְיֶה לֹא תֵאָכַל" (ויקרא ו' ט"ז), "מִנְחַת כֹּהֵן" אינה נאכלת, אבל מנחת כהנת נאכלת⁷.

ב. להתחלל מהכהונה. כהן שבוועל אשה שהיא פסולה לו, [כגון גרושה זונה וחלה], אינו מתחלל בכך מקדושת כהונתו, ועדיין כהן הוא לכל דבר. אבל כהנת הנבעלת לאיש שהוא פסול לה, מתחללת מכהונתה, ומעתה היא אסורה לאכול תרומה ולהינשא לכהן. שנאמר בענין כהן הנושא פסולה לו, "וְלֹא יִחַלֵּל יִצְרָעוּ בְּעַמּוּיוֹ" (ויקרא כ"א ט"ו), שני חילולים, אחד לה, ואחד לזרעו, אבל הוא עצמו אינו מתחלל.

ג. **להיטמא למתים**. כהן אסור להיטמא למתים, וכהנת מותרת להיטמא למתים, שנאמר, "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה אֲמֹר אֶל הַכֹּהֲנִים בְּנֵי אֶהֱרֹן וְאִמְרָתְ אֵלֵהֶם לֵאמֹר לֹא יִטְמְאוּ בַעֲמִיו" (ויקרא כ"א א'), "בְּנֵי אֶהֱרֹן" ולא בנות אהרן.

ד. לאכול קדשי קדשים. כהן אוכל קדשי קדשים, [כחטאת ואשם ומנחה], וכהנה אינה אוכלת קדשי קדשים, שנאמר במנחה, "קֹל זָכָר בְּבִנְיָ אֶהְיֶה לְאֶבְלָהָ חֶק עוֹלָם לְדֹרֹתֵיכֶם מֵאִשִּׁי ה' כֹּל אֲשֶׁר יַעַב בְּהֶם יִקְדָּשׁ" (ויקרא ו' י"א), "זָכָר בְּבִנְיָ אֶהְיֶה" ולא נקבה. וכן נאמר בחטאת, "קֹל זָכָר בְּפִתְהִינִים יֹאכֵל אֹתָהּ קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא" (ויקרא ו' כ"ב) "זָכָר בְּפִתְהִינִים" ולא נקבה. וכן נאמר באשם, "קֹל זָכָר בְּפִתְהִינִים יֹאכֵלֵנוּ בְּמִקּוֹם קֹדֶשׁ יֹאכֵל קֹדֶשׁ קִדְּשִׁים הוּא" (ויקרא ז' ו') "זָכָר בְּפִתְהִינִים" ולא נקבה.

דברים שבין איש לאשה

במשנתנו נמנו הדברים הבאים, שבהם יש חילוק בין האיש לאשה¹.

א. **פריעה ופרימה.** האיש שנצטרע פורע [=מגדל] שער ראשו [שהוא אסור בתספורת], ופורם [=קורע] בגדיו, שנאמר, "וְהִצְרֹעַ אֶשֶׁר בּוֹ הִנֵּעַ בְּגָדָיו יִהְיוּ פְרָמִים וְרֹאשׁוֹ יִהְיֶה פָרוּעַ וְעַל שֵׁפֶם יַעֲטֶה וְטֹמָא טֹמָא יִקְרָא" (ויקרא י"ג מ"ה).

י"ר ירושלמי, רבי אבהו בעי קמיה ריש לקיש, והכתוב "וכהן כי יקנה נפש קנין כספו", מעתה כהן ולא כהנת, אמר ליה, "והכהן המשיח תחתיו מבניו" את שבנו עומד תחתיו, יצתה זו שאין בנה עומד תחתיה. הוא הדין בדפרק הזרוע הוה מצי לשנויי נמי הכי, "ונתן לכהן הזרוע", דלא אמר לכהן ולא לכהנת, אלא אפילו לכהנת, דהכא טעמא משום דכתוב "והכהן המשיח תחתיו מבניו", אבל התם דחי ליה, משום דאחרן ובניו כתיב בפרשת מנחה, אי נמי משום דהתם הוי מיעוט אחר מיעוט. [תוס'].

ה'בתוספתא קא חשיב דברים נוספים: (א) עובר על מצות עשה שהזמן גרמא, מה שאין כן באשה. (ב-ג-ד) האיש עובר על **בל תקיף**, ועל **בל תשחית**, ועל בל תטמא למתים, מה שאין כן באשה. (ה) האיש נדון **בבן סורר ומורה** (ו) **ונעטף** (ז) **ומספר** ואין האשה נעטפת ומספרת. האיש (ח) **נמכר ונשנה**, ואין האשה נמכרת ונשנית. (ט) האיש **נרצע** (י) **ונמכר לעבד עברי**, (יא) **וקונה לעבד עברי**, ואין האשה נרצעת, ונמכרת, וקונה. ולא קתני התם כל הני דמתניתין, אלא דזכאי בבתו, משום דמפרש התם בכסף ובשטר ובביאה. ותימה אמאי לא חשיב נמי (יב) **סמיכות** (יג) **תנופות** (יד) **הגשות** (טו) **וקמיצות** דבין כהן לכהנת, וכל הני דתנן בפרק קמא דקידושין, ולא קתני נמי (טז-יז-יח) שהעברי **יוצא בשנים** ו**ביוכל ובמייתת האדון**, מה שאין כן בעברה. (יט) **הזב מטמא בראיתו**, ולא הזבה. (כ) **מצורע אסור בתשמיש המטה**, ולא מצורעת, כדמפרש בריש פרק מחוסרי כפרה, מחוץ לאהל, ולא מחוץ לאהל. [תוס'].

בקי צור

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:
bekitsur1@gmail.com

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
לע"נ הר"ר אריה דוד הכהן פינק ז"ל בן הר"ר משה מאיר ז"ל

גיליון 61ח
מסכת סוטה י"ט – כ"ג

ז. **לתלות על העץ**. האיש שהומת על ידי ביי"ד, נתלה אחרי כן על העץ, אבל האשה שהומתה על ידי ביי"ד, אינה נתלית על העץ, שנאמר, "וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ" (דברים כ"א כ"ב). בסוגיתנו דרשו זאת מסוף הכתוב, "ותלית אותו" ולא אותה. ובמסכת סנהדרין דרשו זאת מתחילת הכתוב, "וכי יהיה באיש" ולא באשה.

ח. **להימכר בגנבתו**. האיש שגנב ואין לו לשלם נמכר לעבדות אבל האשה שגנבה ואין לה מה לשלם אינה נמכרת לעבדות שנאמר, "אם זרחה השמש עליו דמים לו שלם ישלם אם אין לו ונמכר בגנבתו" (שמות כ"ב ב'), "בגנבתו" ולא בגנבתה.³

סליק פרק היה נוטל

אבל האשה שנצטרעה, אינה פורעת ראשה, ולא פורמת בגדיה⁴, שנאמר בתחילת הענין, "איש צרוע הוא טמא הוא טמא וטמאנו הכהן בראשו נגעו" (ויקרא י"ג מ"ד), ולא בא הכתוב הזה לומר שרק האיש נעשה מצורע ולא האשה, שהרי הכתוב "והצרוע אשר בו הנגע" ריבוי הוא, ללמד, שגם האשה נעשית מצורעת, ואם כן הכתוב "איש", לא בא למעט אשה מכל דיני צרעת, אלא רק מדיני פריעה ופרימה.

ב. **להדיר בנו בנזיר**. האיש מדיר את בנו קטן בנזיר, וחלה הנזירות עליו אפילו לכשיגדל, ואין האשה מדרת את בנה. וענין זה הוא הלכה למשה מסיני.

ג. **לגלח על נזירות אביו**. האיש מגלח על נזירות אביו, ואין האשה מגלחת על נזירות אביה, שכשנדר אחד בנזיר, והפריש קרבנותיו⁵, ומת, אם היה בנו נזיר, כשימלאו ימי נזירותו של הבן, הוא מגלח, ומביא קרבנות שהפריש אביו, ויוצא בהם ידי חובתו, אבל אם היתה הבת נזירה, כשתשלים נזירותה, לא תוכל לצאת ידי חובתה בקרבנות שהפריש אביה. וגם ענין זה הוא הלכה למשה מסיני.

ד. **לקדש את בתו**. האיש מקדש את בתו, כלומר מקבל קידושין לבתו קטנה שלא מדעתה, והרי היא מקודשת, ואין האשה מקדשת את בתה, שנאמר, "ונאמר אבי הנער אל הזקנים את בתי נתתי לאיש הזה לאשה וישנא" (דברים כ"ב ט"ז), באביה נתלית נתינתה.

ה. **למכור את בתו**. האיש מוכר את בתו לאמה כשהיא קטנה, ואין האשה מוכרת את בתה, שנאמר, "וכי ימכר איש את בתו לאמה לא תצא פצאת העבדים" (שמות כ"א ז'), האיש מוכר ולא האשה.

ו. **לסקול ערום**. האיש נסקל ערום, ואין האשה נסקלת ערומה, שנאמר, "הוצא את המקל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השמעים את ידיהם על ראשו ורגמו אותו כל העדה" (ויקרא כ"ד י"ד), "אֹתוֹ" ולא אותה. ואין הכתוב הזה מלמד שהאיש לבדו נסקל ולא האשה, שהרי כתוב מפורש הוא, שגם האשה נסקלת, שנאמר, "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה וסקלתם באבנים ומתו" (דברים י"ז ה'), וכשאמר הכתוב "אֹתוֹ", בא ללמד, שיש לסקלו כמו שהוא, בלא כסותו, ולענין זה לבד יש כאן מיעוט, לומר הוא נסקל בלא כסותו, והיא אינה נסקלת בלא כסותה.

³ תימה, כיון דאי גנבה אינה נמכרת בגניבתה, אם כן אין ביי"ד רשאים למכרה, דבית דין אין מוכרין אלא בגניבתו. ובפרק קמא דקידושין, ממעטי רבנן מורצע את אזנו, אזנו שלו ולא אזן של מוכר עצמו, דדוקא מכרוהו בית דין נרצע, ואשה הואיל ואין בית דין מוכרין אותה, אנא ידענא דאינה נרצעת, ואמאי איצטריך לרבנן למילף מהעבד ולא אמה העבריה דאינה נרצעת. ויש לומר כיון דאינה נמכרת אלא על ידי אביה סלקא דעתך תיהוי מכירה דאב במקום מכירת בית דין, ותרצע, להכי איצטריך קרא. [תוס']

⁴ ולכאורה כמו כן חלוקים לענין לעטות על שפם.

⁵ בנזיר ובכריתות מפרש, דדוקא על מעות סתומים, ולא על מעות מפורשים. [תוס']

בקי צור

גיליון 61

מסכת סוטה י"ט – כ"ג

לע"נ מרת אלישבע שולביץ ע"ה בת הר"ר יעקב אליהו ושרה שיבלחט"א
לע"נ הר"ר אריה דוד הכהן פינק ז"ל בן הר"ר משה מאיר ז"ל

לקבלת העלון בדוא"ל בחינם:

bekitsur1@gmail.com

מפתח העניינים

פרק שלישי היה נוטל

דף י"ט

1. קידוש מנחת סוטה בכלי שרת
1. תנופת מנחת סוטה וחזה של שלמים
1. תנופת מנחת סוטה
1. הקרבת המנחה
1. השקאת הסוטה והקרבת מנחתה איזה מהם קודם
2. השבועה קודמת לכתיבה
2. המחיקה סמוכה להשקאה
2. סדר כל המעשים
2. נמחקה המגילה ואמרה איני שותה
3. מחמת מה אמרה איני שותה
3. צריך למחוק המגילה עד שלא יהא רישומה ניכר

דף כ'

3. אמרה איני שותה מחמת בריותא וחזרה ואמרה שותה אני
3. צריך לתת דבר מר לתוך המים
4. עד שלא נמחקה המגילה אמרה איני שותה
4. נמחקה המגילה ואמרה טמאה אני
4. מלאכת הסופר מלאכת שמים היא
4. רבותיו של רבי מאיר
5. תלמוד שהיה בימי התנאים
5. כתיבה בדיו שנתנו בו קנקנתום
5. מגילה שנכתבה לשם זו אם כשרה להשקות בה זו
5. החילוק בין גט למגילת סוטה
6. התחלת בדיקת המים על ידי הסוטה
6. הוצאת הסוטה מהעזרה אחר השקאתה
6. ראיית דם על ידי מורא ופחד
6. סוטה שיש לה זכות

דף כ"א

7. איזו זכות תולה לסוטה שלוש שנים
7. זכות תורה וזכות מצווה
7. זכות תורה וזכות מצווה
8. פרשת דרכים
8. טעות שטעו דואג ואחיתופל

8. הלומד על ידי אחר המפרנסו חולק עמו בשכר תורתו
9. ללמד תורה לבתו
9. "אני חקמה שכנתי ערמה"
9. "והחקמה מאין תמצא"
9. רוצה אשה בקב ותפלות מתשעה קבין ופרישות
9. מבלי עולם
9. חסיד שוטה
10. רשע ערום

דף כ"ב

10. זה שקרא ושנה ולא שימש תלמידי חכמים
11. איזהו עם הארץ
11. "עם שונים אל תתערב"
11. התנאים מיישבי עולם ומבלי עולם
11. אשה פרושה
11. למדנו יראת חטא מבתולה
11. למדנו קיבול שכר מאלמנה
12. בתולה צליינית ואלמנה שובבית
12. קטן שלא כלו לו חדשיו
12. תלמיד חכם שהגיע להוראה
12. מי ראוי להורות
12. פרושים מבלי עולם
13. המכסים עצמם טליתות כפרושים ואינם
13. הצבועים
13. כל הדעות בענין סוטה שיש לה זכות
13. מנחת סוטה שנשמאת
13. סוטות שמנחותיהם נשרפות מחמת פסול

דף כ"ג

13. חילוק מנחות בין כהנים וישראל ונשותיהם
14. מנחות הנשואות לכהנים
14. כל שממנו לאישים הרי זה בבל תקטירו
14. הקרבת שיירי מנחות של הנשואות לכהנים
15. מנחת חוטא של כהן
15. דברים שבין כהן לכהנת
15. דברים שבין איש לאשה

סליק פרק היה נוטל